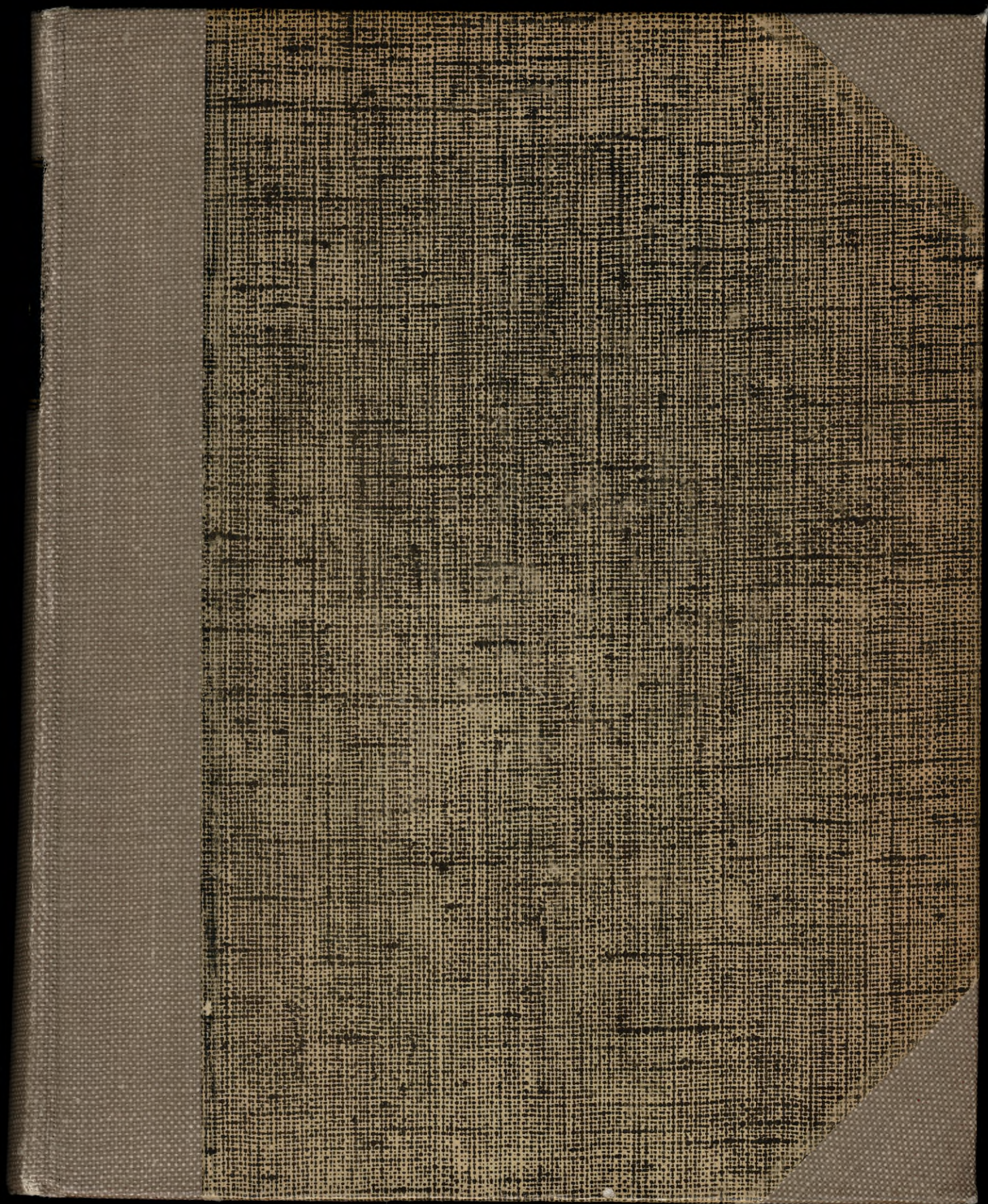

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

MEDICINSKA
HÖGSKOLANS BIBLIOTEK
GÖTEBORG

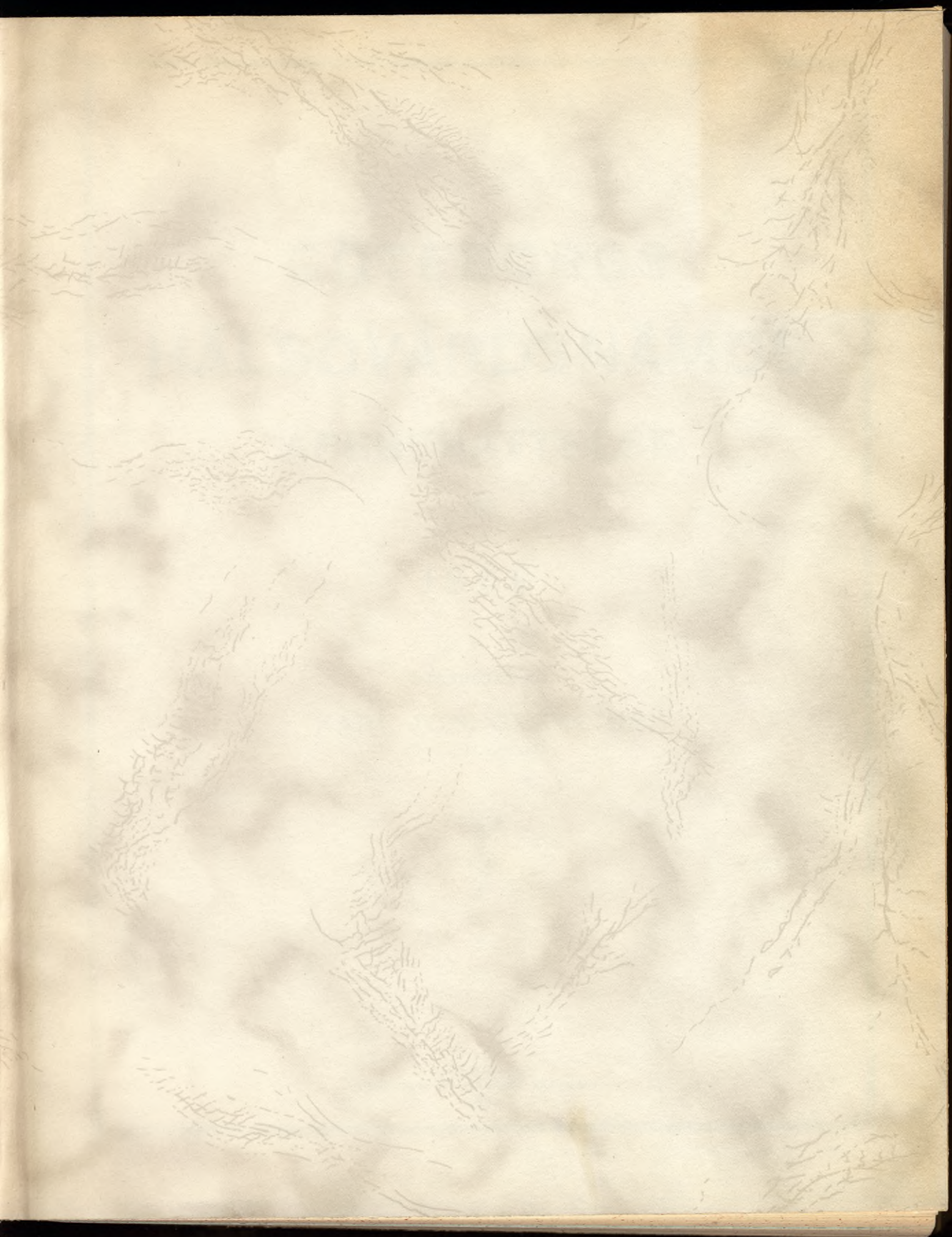
Acta

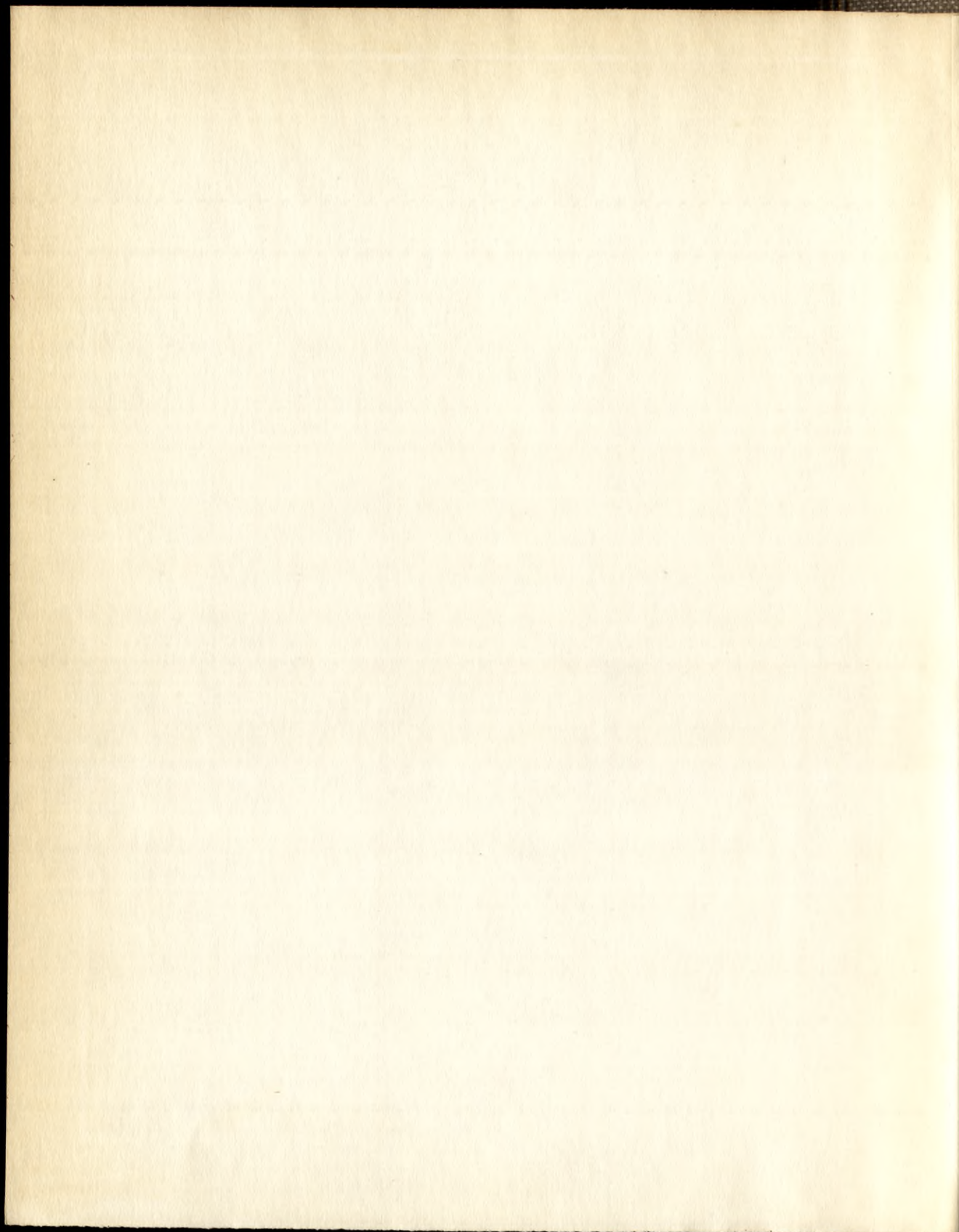
< Göteborg:
Hälsavårds-
nämnden >

Biomedicinska biblioteket

PERIODIKA

**GÖTEBORGS
HÄLSOVÅRDSNÄMDS
ÅRSBERÄTTELSE**

FÖR

1906

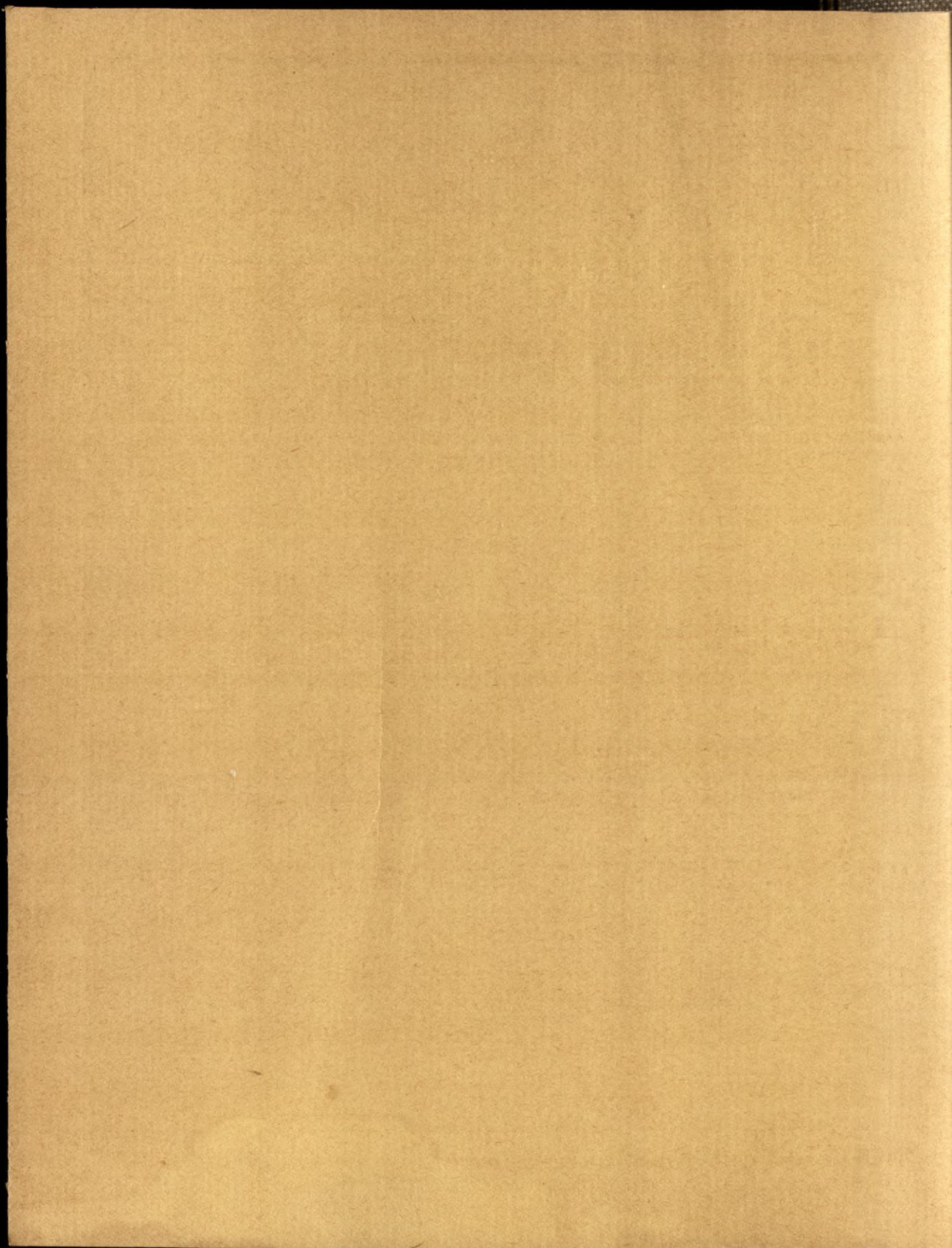
UTARBETAD AF

KARL JOH. GEZELIUS

FÖRSTE STADSLÄKARE

GÖTEBORG
GÖTEBORGS LITOGRAFISKA AKTIEBOLAG
1907

GÖTEBORGS
HÄLSOVÅRDSNÄMDS
ÅRSBERÄTTELSE

FÖR

1906

UTARBETAD AF
KARL JOH. GEZELIUS
FÖRSTE STADSLÄKARE.

GÖTEBORG
GÖTEBORGS LITOGRAFISKA AKTIEBOLAG
1907

Till Stadsfullmäktige i Göteborg.

Såsom sin årsberättelse för år 1906 får Hälsovårdsnämnden åberopa det af förste stadsläkaren Karl Joh. Gezelius utarbetade samt af Nämnden godkända förslag till sådan berättelse, som, jämte tillhörande bilagor, härmed öfverlämnas.

Göteborg i maj 1907.

På Hälsovårdsnämndens vägnar:

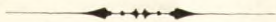
CARL LAMBERG.

B. Lindberg.

CARL LAMBERT

Innehåll.

I.	Hälsovårdsnämnden och därunder hörande personal och inrättningar	sid.	1
II.	Hälsovården:		
	a) Stadsgrundens renhållning	»	4
	b) Vattenledningar	»	6
	c) Bostäder och byggnader, där många människor samlas ..	»	7
	d) Vissa åtgärder till förekommande af smittosamma sjukdomars spridning	»	7
	e) Matvarukontrollen:		
	Stadsveterinärens årsberättelse	»	10
	f) Kemiska analyser:		
	Stadskemistens årsberättelse	»	28
	g) Öfriga ärenden	»	38
III.	Sjukvården	»	39
IV.	Befolkning och dödlighet	»	47
V.	Väderlek, gångbara sjukdomar och dödsorsaker	»	49
	<i>Bilagor:</i>		
	Reseberättelse	»	I
	Rättmedicinska ärenden i Göteborg intill närvarande tid ..	»	V

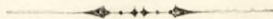

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is too light to transcribe accurately.

Förteckning å tabeller.

- Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbeten under år 1906.
- » 2. Renhållningsanordningarna i Göteborg, samt stall, fähus och svinstia.
 - » 3. Uppgift å under år 1906 i offentliga slakthuset och å dess köttbesiktningsbyråer undersökta djurkroppar.
 - » 4. Af Göteborgs hälsopolis under år 1906 verkställda beslag å födoämnen.
 - » 5. Öfversikt öfver under tiden 17 okt. 1881—15 nov. 1905 å Hälsovårdsnämndens köttbesiktningsbyrå funna trikinösa svinkroppar och deras uppfödningssort.
 - » 6. Öfversikt öfver antal charcuteriverkstäder samt handelslägenheter för kött, fläsk och charkuterivaror inom olika stadsdelar vid slutet af år 1906.
 - » 7. Uppgift å bagerierna i Göteborg vid slutet af år 1906.
 - » 8. Uppgift å lokaler för försäljning af mjölk och grädde i Göteborg vid slutet af år 1906.
 - » 9. Öfversikt af födda i Göteborg år 1906 med fördelning på månader.
 - » 10. Öfversikt af födda i Göteborg år 1906, med fördelning på församlingar.
 - » 11. Befolkningens rörlighet i hvarje af Göteborgs stads församlingar år 1906.
 - » 12. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrifne i Göteborg åren 1902—1906.
 - » 13. Dödligheten i Göteborg år 1906 för olika stadsdelar bland mantalskrifna befolkningen.
 - » 14. Öfversikt af meteorologiska observationerna i Göteborg år 1906.
 - » 15. Sammandrag öfver de epidemiska sjukdomarna i Göteborg år 1906.
 - » 16. Öfversikt af smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1897—1906.
 - » 17. Sammandrag öfver sjukligheten i Göteborg år 1906, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.

- Tab. 18. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1906, fördelade på månader, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.
- » 19. Dödsorsakerna i Göteborg år 1906, med fördelning efter åldersklasser och kön.
 - » 20. Dödsorsakerna i Göteborg år 1906, fördelade efter sina huvudgrupper på månader och kvartal.
 - » 21. Dödsorsakerna i Göteborg år 1906 bland här kyrkoskrifna, fördelade på stadsdelar.
 - » 22. Dödsorsakerna bland här kyrkoskrifna, som år 1906 affidit utom staden.
 - » 23. Dödsorsakerna i Göteborg år 1906 bland främlingar.
 - » 24. Dödsfall på 1000 innevånare i nedanstående sjukdomar årligen 1902—1906, samt medeltal för denna och föregående 5-årsperiod.
 - » 25. Jämförande öfversikt af antalet dödsfall i folksjukdomar samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1897—1906.

I. Hälsovårdsnämnden med därunder hörande personal och inrättningar.

Hälsovårdsnämnden, hvars ledamöter varit desamma som under föregående år, har under redovisningsåret haft 15 sammanträden. Därvid behandlade ärenden ha registrerats i 222 paragrafer. Enligt diariet inkommo 306 skrivelser, och enligt brevböckerna utgingo 90.

Distriktsläkarne.

Till läkare i den med staden från årets början införlifvade kommunen Lundby förordnades för tre år förutvarande kommunläkaren Med. Lic. B. Esping.

Förordnande såsom distriktsläkare har förnyats på 3 år från 1 jan. 1907 för förutvarande distriktsläkarne Joh. Ahlfors, Cl. G. Warholm och Gust. Elander.

På förslag af Hälsovårdsnämnden beslöto stadsfullmäktige den 27 dec., att årsaflöningen för en hvar af stadens distriktsläkare tillsvidare skulle utgöra 2,500 kronor jämte 2 ålderstilläg, hvardera å 300 kronor, att vidare distr.-läkarne skulle upptagas i pensionsstaten för stadens ämbets- och tjänstemän samt betjante med bestämmelse dels att för erhållande af full pension erfordrades, att vederbörande läkare nått 65 lefnads- och 30 tjänsteår, dels ock att distriktsläkare, som fyllt 65 lefnadsår, vore ovillkorligen pliktig afgå från nämnda befattning. Hälsovårdsnämnden anmodades vidare att innan någon distriktsläkarebefattning tillsattes, hos Stadsfullmäktige föreslå och inhämta beslut angående sådan reglering af distriktsläkarnes löner, att den för hvarje distrikt komme att såvidt möjligt bestämmas i förhållande till göromålen inom distriktet i jämförelse med göromålen inom öfriga distrikten.

Poliklinikerna.

Vid de under Nämndens förvaltning hörande poliklinikerna i Gamla Artillerikasernen har under året åt stadens medellöse meddelats kostnadsfri läkarebehandling i kvinnosjukdomar, ögonsjukdomar samt tandsjukdomar, hvarjämte sjukgymnastik och massage likaledes kostnadsfritt där gifvits. Vid afdelningen i Masthuggsbergens församlingshydda har allmän poliklinik hållits under hela året. Redogörelse för verksamheten å de olika afdelningarne meddelas under kap. sjukvården.

Epidemisjukhuset.

På grund af framställning från Hälsovårdsnämnden om till- och ombyggnader af stadens epidemisjukhus beslöto stadsfullmäktige den 8 mars, att en dubbelpaviljong och en sköterskebostad, båda af trä, skulle uppföras å sjukhusets tomt samt att enskilda paviljongen, tvättanstalten och administrationsbyggnaden skulle ombyggas, ny reningsanläggning för spillvatten anläggas, för hvilka ändamål jämte till nödiga inventarier anslogos 220,000 kronor. Nämnden uppdrog åt en särskild komité fullgörandet af detta stadsfullmäktiges beslut.

Förordnandet såsom läkare vid sjukhuset förnyades på 3 år från den 1 juli för Med. Lic. Hj. Wennerberg, som under kap. sjukvården redogör för sjukhusets verksamhet under året.

Hemmet för lungotsssjuka.

Förordnande att bestrida befattningen såsom läkare vid Hemmet förnyades för 3 år att gälla från 1 jan. 1907 för förutvarande läkaren därstädes Med. Lic. P. Gust. Carlström, som under kap. sjukvården redogör för sjukvården vid Hemmet.

Vaccinationen.

Den kostnadsfria offentliga vaccinationen, som verkställes uteslutande med animal vaccin, har fortgått under maj, juni och september månader.

Särskild vaccinator för Lundby distrikt har förordnats och har Nämnden därtill utsett distriktets läkare med instruktion i enlighet med den för Nämndens öfriga tvänne vaccinatorer gällande. (Jfr. H. N:s prot. § 14, 1894).

Fosterbarnvården.

Vid början af året stodo 655 fosterbarn under 7 års ålder under Hälsovårdsnämndens tillsyn. Under året ha 388 barn nyanmälts under det att 282 upphört att vara underkastade inspektion. Af dessa ha 61 uppnått 7 års ålder, 115 ha återtagits af föräldrar eller andra målsmän, 16 ha omhändertagits af fattigvården, 5 af barnhem, 1 har upptagits såsom eget barn, 48 ha afflyttat från staden och slutligen ha 36 affidit, af hvilka 29 ej nått 1 års ålder. Vid årets slut kvarstodo sålunda 761 barn under inspektionen.

Förbud att mottaga fosterbarn har af Nämnden utfärdats för tre hem. För uraktlåtenhet att anmäla fosterbarn ha tvänne personer af polisdomstolen ådömts böter samt för uraktlåten anmälan om flyttning likaledes två.

Hälsopolisen.

En summarisk redogörelse öfver dennas verksamhet meddelas i Tab. 1.

På framställning af Hälsovårdsnämnden beslöto stadsfullmäktige den 27 dec. att årsaflöningarne skulle utgöra för sundhetsinspektoren 2,200 kronor

med två ålderstillägg hvardera å 200 kr., samt för en hvar af hälsovårdstillsyningsmännen 1,400 kronor med tre ålderstillägg, hvardera å 200 kronor, hvilka ålderstillägg, såväl för sundhetsinspektoren som för tillsyningsmännen finge åtnjutas, det första från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder vederbörande i fyra år innehafvt tjänsten, det andra efter ytterligare fyra år och det tredje efter ännu ytterligare fyra år.

Från årets början ha antagits 2 nya ordinarie tillsyningsmän, hvilka båda förut haft extra anställning i Nämndens tjänst.

Efter anmaning af hälsopolisen har en stor del rättelser vunnits utan att Nämnden behöft ingripa. Så hafva t. ex. 61 bostäder efter anmärkning satts i vederbörligt skick, 87 bagerilokaler, 23 charkuterier, 273 salubodar och 18 spisningslokaler likaså. 285 gårdar och 624 afträden ha varit i otillfredställande skick och vunnit godkänd rättelse; 67 stall, 59 svinhus, 27 fähus samt 11 upplag för lump och ben hafva likaledes brustit i ett eller annat afseende, som efter tillsägelse på lämpligt sätt ordnats.

Anmärkningarna hafva varit betydligt talrikare än under föregående år beroende på förhållandena inom det med staden med årets ingång införlifvade området Lundby, där anordningarna i de flesta afseenden icke motsvarat de fordringar, man i sanitärt hänseende måste ställa på ett samhälle af dess storlek.

Så t. ex. förekommo ännu latringropar i rätt stor utsträckning, förefintliga afträdeskistor voro mångenstädes olämpliga, utan cementunderlag; uppblandning af latrinerna i kistorna med lämpligt ämne och latrinens hemtning mycket bristfällig. Anledningen till dessa förhållanden synes till en del hafva berott på svårigheten att komma till uppgörelse med de enskilde renhållningsentreprenörerna. Äfven lämpliga kärl för köksaffall o. d. saknades i stor utsträckning, och cementplan för deras uppställande funnos endast undantagsvis. Öfriga anmärkningar behandlas under specialrubrikerna.

Minderåriga i fabriker och handverk.

Tillsynen öfver dessa fullgöres i enlighet med lagen af 17 okt. 1900 och Kgl. Förordningen af 18 nov. 1881.

Af minderåriga i industrielt yrke ha 11 gossar mellan 12 och 14 år samt 156 gossar och 24 flickor mellan 14—18 år stått under Nämndens tillsyn.

Stadskemisten.

För den verksamhet i Nämndens tjänst, som af denne utöfvas, redogöres i särskild, nedan införd berättelse, till hvilken hänvisas.

II. Hälsovården.

a) Stadsgrundens renhållning.

Stadens renhållningsstyrelse ombesörjde vid årets slut renhållningen inom 3,107 fastigheter, som lämnat en afgift af 214,000 kronor.

Under året såldes gödningsämnen för netto kr. 103,335,01. (Renhållningsföreståndaren).

Under föregående 5 år har styrelsens verksamhet omfattat följande antal egendomar:

år 1901	2,875
» 1902	2,890
» 1903	2,915
» 1904	2,970
» 1905	3,040

Renhållningsanordningarna inom olika stadsdelar framgå af Tab. 2, som visar att antalet egendomar där renhållningsstyrelsen ej ombesörjer renhållningen uppgår till 1,320; inom 384 egendomar utanför stadens planlagda område komposteras gödseln för jordbrukets behof.

Inom 3,696 egendomar uppsamlas latrinen uti kistor, af hvilka 3,559 voro flyttbara samt placerade på cementplan, inom 711 uti spänner samt inom 72 uti grop, af hvilka 66 inom Lundby.

Som tillblandningsämne till latrinen användes kalk inom 842, torfmull inom 3,218 samt aska inom 159; utan blandning behandlades latrinen inom 208 egendomar, af hvilka 192 inom Lundby.

Urinkurar på gårdar förefunnos till antal af 2,998 och underjordiskt aflopp från 3,851 inom staden (utom Lundby distrikt) belägna gårdar. Uppsamling af sopor och afskråde skedde inom 3,842 egendomar i täta baljor på cementplan, af hvilka 3,113 voro försedda med underjordiskt aflopp. Dessutom uppsamlades soporna inom 326 egendomar i ej flyttbara kärl, inom 18 i latrinkistorna, inom 11 i vagn samt blott i köken inom 9.

Utaf 442 stall, 186 fähus och 186 svinhus hade 284 underjordiskt aflopp.

Renhållningsanordningarna ha af hälsopolisen öfvervakats genom 2,971 besök i gårdarne.

Kloakledningarne ha under året utvidgats med:

allmänna rörledningar	3,338 meter
gatubrunnar	100 stycken

Vid årets slut funnos af staden utförda:

allmänna ledningar	114,739	meter
sidoledningar	58,408	»
gatubrunnar	4,006	stycken
nedstigningsbrunnar	653	»
ventilationsbrunnar	1,244	»
spolningsluckor	142	»
afstängningsluckor	8	»

Felaktigheter inom de enskilda afloppsledningarna ha under året förekommit till vanligt antal, flere gånger ha därvid spillvatten inträngt i källarlägenheterna och förorsakat rätt stora obehag. I 9 fall har den gamla ledningen måst upptagas och ersättas med ny i större eller mindre utsträckning, innan felet blifvit behörigen afhjälpt.

Inom Lundby distrikt äro afloppen mycket otillfredsställande ordnade. Stora områden dräneras direkt till öppna diken, hvilka äfven mottaga större delen af spillvattnet från de underjordiska aflopp, som finnas utförda. På grund af markens sank beskaffenhet måste dessa diken tömmas till elfven genom pumpverk. Då emellertid många af dessa diken äro felaktigt lagda och i allmänhet illa underhållna, blir spillvattnet där stående stilla, förorsakande en svår stank. Då förhållandena under den varma sommaren blefvo olidliga, måste genom gatu- och vägförvaltningens försorg en stor del af de enskilda afloppen underkastas rensning, enär sådan rensning icke utfördes af vederbörande markägare.

Mölnaldalsån. Under årets torra och varma sommar hafva klagomålen på grund af stank från Mölnaldalsån och Fattighusån varit talrika och berättigade. På grund af den otillräckliga vattentillgången i de sjöar, som hafva sitt aflopp i Mölnaldalsån och sålunda förse Mölnaldalsverken med vattenkraft, afstänges vattentilloppet från Stensjön medelst dämmen under tiden från lördags kväll till söndags afton. Då härigenom hela Mölnaldalsåns vatten, som förorenas på mångahanda sätt, bringas till stagnation, uppstod naturligtvis en ytterst häftig förruttnelse af detsamma, som förorsakade en betydande stank, i synnerhet då detta vatten sattes i rörelse vid damluckornas öppnande. För att hindra detta stillastående af vattnet beslöto stadsfullmäktige redan dec. 1887, att vattnet i Fattighusån skulle under de tider, då damluckorna vid Stensjön voro stängda, hållas i rörelse medelst utsläppande af vatten genom underfallsdämmet vid slussen i Fattighusån eller på annat sätt.

Då förhållandena under sommaren dessutom försvärades därigenom att Vallgrafven, på grund af brobyggnadsarbeten vid Västra Hamngatans förlängning, varit nästan fullständigt afstängd och det ruttna vattnet från Mölnaldalsån sålunda icke kunnat komma ut denna väg till elfven utan måst gå tillbaka

genom norra och stora hamnkanalen, vidtogs den åtgärden att öppna fördämningen i Mölndalsån vid Gårda och äfven delvis fördämningen vid Fattighusån. En rätt väsentlig förbättring af förhållandena för de centrala delarne af staden vanns härigenom.

b) **Vattenledningar.** (*Kapten Glosemeyer.*)

Antalet, serviser som vid årets början utgjorde 3,697 har under året ökats med 65.

Rörnätets längd har ökats med 2,717 m. och utgjorde vid årets slut 151,700 meter.

Vid *Delsjön* har filtreringen fortgått dygnet om under hela året med en filterhastighet af i medeltal 3,08 m. i dygnet och ett maximum af 5,32 m., vid tillfälle, då ett filter för rensning varit satt ur verksamhet.

De *täckta filterna vid Alelyckan*, elfvatten, ha likaledes varit i verksamhet hela året. Antalet bakteriekolonier pr cm³ vatten har utgjort i det ofiltrerade vattnet 1,269 med max. 4,784, under det att i det efter filtrering använda vattnet medeltalet varit 44 samt antalet pr cm³ i 34 fall öfverskridit 100. Filterhastigheten har varit i medeltal 1,6 meter pr dygn.

Naturfilterna vid Lerjeholm. Till pumpbrunnen har under hela året lämnats vatten dels från den större grundvattensbrunnen, dels från 18 st. af de 20 äldre rörbrunnarna.

Af grundvatten har under året användts sammanlagdt 1,723,390 m³.

Af i luftningsbassängen tagna 299 prof ha 187 visat sig fria från bakterier, 109 ha visat 1—5 bakteriekolonier pr kubikcentimeter vatten, 3 prof 6—10 kolonier samt intet prof mer än 10.

Vid *Delsjön* utgjorde årets nederbörd 543 mm., motsvarande en vattenmängd af 4,963 millioner m³, då sjöns nederbördsområde beräknas till 914 har. Vid årets slut var *Delsjöns* vattenstånd + 75,15 mot + 75,81 eller 0,66 meter lägre än vid 1905 års slut, hvadan således under året förutom nyss nämnda 4,963 mill. förbrukats 0,620 mill. af det i sjön magasinerade vattnet. Af vattentillgången har i staden konsumerats c:a 67 % och förlorats genom afdunstning 33 %.

Den totala *vattenförbrukningen* har under året uppgått till 6,544 millioner m³, af hvilken mängd 57 % utgjort *Delsjövatten*; 26 % grundvatten och 17 % elfvatten.

Medelförbrukningen pr konsument och dygn uppgår till c:a 122 liter, som approximativt kunna fördelas på hushållet 79 liter, för industriella ändamål 31 liter samt för allmänna ändamål 12 liter.

Årets kostnader för drift och underhåll ha i rundt tal utgjort 172,300 kronor eller 2,63 öre pr m³ förbrukadt vatten.

Med anläggnings-, ränte- och amorteringskostnader uppgår värdet per m³ vatten till 6,39 öre.

c) Bostäder, nybyggnader etc.

Byggnadsverksamheten under året har varit liflig, 112 nybyggnader ha anmälts, hvaraf 34 boningshus af sten och 37 af trä, samt 39 magasins- och fabriksbyggnader.

Dessutom ha 17 sten- och 33 trähus varit underkastade större eller mindre ombyggnader. Genom nybyggnaderna ha tillkommit 2,346 bostadsrum, 1,211 kök, 161 handelslokaler samt 171 magasins- och fabrikslokaler. Genom förändring af äldre byggnader ha tillkommit 66 bostadsrum, 23 kök och 42 handelslokaler.

35 äldre hus innehållande 380 rum, 160 kök och 5 butiker hafva emellertid under året blifvit nedrifna samt dessutom ha af Hälsovårdsnämnden utdömts 9 bostadsrum, 4 kök samt 8 källarerum, i hvilka handelsrörelse varit inrymd.

I fråga om felaktigheter iakttagna vid besiktning af nybyggnader kunna fjolårets anmärkningar upprepas. Köksgolfven måste noggrant tätas på de ställen, där rörledningar dragas igenom, då annars naturligtvis skur- och slaskvatten nedtränger i golffyllningen förorsakande röta och osund lukt. Ännu förekomma fel vid anordnandet af bostad för betjäningen. Så voro i 11:te roten, 4 kv. N:o 1 (byggm. J. Anderson och J. Olson), i 16:de roten 47 c (byggm. Winkvist och Larsson), i 13:de roten 165 (byggm. Wald. Andersson) samt i 11 R. 1 kv. 1 A. (byggm. A. Hellqvist) jungfrukammare anordnade utan direkt dagsljus.

d) Vissa åtgärder till förekommande af smittosamma sjukdomars spridning.

Bakteriologiska laboratoriet. Sedan stadsfullmäktige beviljat medel till inrättandet af ett laboratorium för patologisk anatomi och bakteriologi har detsamma anordnats och förlagts i sammanhang med Sahlgrenska sjukhuset. Till ledare för laboratoriet antogs fr. den 15 febr. Med. Lic. Gösta Göthlin. I samband med laboratoriets öppnande, våren 1906, och öfvertagande af det å Hälsovårdsnämndens byrå sedan 1896 verksamma laboratoriet, vidtogos en del ändringar i afseende på undersökningsmaterialets insändande och därmed sammanhörande. Difteriprof insändas i helborrade träkapslar däri sekretet, som skall undersökas, finnes uppsamladt å steril bomull, som är virad omkring ändan af en metallstaf, det hela under betryggande försiktighetsmått inneslutet i stadigt kuvert, som med post, mot vanlig postbefordringsafgift, eller spårvagnsläda, ofrankeradt, uppskickas till laboratoriet.

För proftagande och sändning till undersökning på tuberkelbaciller i sputumprof eller i urin, för gonokokk-, tyfoïd-, paratyfoïdundersökningar m. m. äro särskilda råd och anvisningar utfärdade af Hälsovårdsnämnden.

För mindre bemedlade göras de bakteriologiska undersökningarna kostnadsfritt, för öfriga är särskild taxa fastställd.

Å laboratoriet har under året undersökningar verkställts i fråga om difteri på 349 prof, hvaraf 288 från staden och 61 från annan ort. 61 af undersökningsproffen ha visat närvaro af difteribaciller. Af tuberkelbacillundersökningar ha 34 gjorts, af hvilka 13 med positiva resultat. Tyfoïdreaktion har verkställts å 14 blodprof; för den därvid använda metoden redogör laboratoriets föreståndare i Sahlgrenska sjukhusets berättelse för 1906. Tre gonokokkprof och 11 andra bact. undersökningar i Hälsovårdsnämndens tjänst ha å laboratoriet utförts.

I Tab. 15 redogöres för under året anmälda *fall af smittosamma sjukdomar*, om hvilkas förekomst hvarje praktiserande läkare är skyldig underrätta Hälsovårdsnämnden.

Desinfektion af bostäder. Sedan anmälan om fall af smittosam sjukdom inkommit, göres af Hälsovårdsnämndens desinfektörer besök i den sjukes bostad, hvarvid för hvarje fall lämpade desinfektionsåtgärder vidtagas, och lägges därvid särskild vikt vid att af den sjuke användt linne och sängutrustning samt golfmattor med största omsorg smittrenas samt att lägenheten grundligt rengöres.

I lägenheter, som varit bebodda af lungotspatienter har efter den sjukes fränfalle, förflyttning till sjukhus eller anmäld flyttning till annan bostad, formalindesinfektion enl. Breslaumetoden verkställts i 573 fall. Sammanlagda antalet rum, som underkastats smittrening har uppgått till 2,086.

Desinfektion af offentligen till salu genom auktionskammaren utbjudna *begagnade kläder* har verkställts i 142 fall.

Kostnadsfri vaccination med animal vaccin har verkställts af Nämndens vaccinator å 1,724 barn, hvarvid i 27 fall utan resultat. Vaccinationerna ha utförts under senare hälften af maj, under juni och september månader.

Fördelningen på församlingar och vaccinatorer framgår af följande tabell:

	Domkyrko förs.,	Haga, Masth.,	Carl Johans,	Gamlestad.,	Christ.,	Lundby	
D:r Esping . . .	—	—	—	—	—	—	312
D:r Hindmarsh	225	150	—	—	207	64	—
D:r Livijn . . .	4	1	533	228	—	—	—

Enligt till depåföreståndaren, förste provincialläkaren i länet, gjorda anmälningar, ha sammanlagdt 2,875 vaccinationer utförts i Göteborg genom läkare och andra vaccinatorer.

Åtgärder mot veneriska sjukdomarnes spridning (ur andre stadsläkarens årsberättelse).

Vid början af år 1906 utgjorde:

a) antalet af å polisens lista inskrifna sig i staden uppehållande prostituerade kvinnor	79
Under loppet af 1906:	
återkommo förr inskrifna	76
blefvo af Poliskammaren ålagda allmän besiktning.....	30
Summa prostituerade	185

Vid början af 1906 utgjorde:

b) antalet kvinnor, som underkastat sig sundhetsbesiktning enligt 2 art. § 5 af för besiktningsbyrån gällande stadgar	1
Under loppet af 1906 hafva underkastat sig sundhetsbesiktning enligt ofvanskrifna stadgar	3
hafva dessutom vid gifven anledning blifvit besiktigade, men hvilkas regelmässiga besiktning förklarats bero af deras framtida uppförande af hvilka remitterats till Holtermanska sjukhuset för venerisk smitta	108
Summa besiktigade men ej inskrifna kvinnor	33
Summa besiktigade men ej inskrifna kvinnor	111
Hela antalet under året besiktigade kvinnor har utgjort	296

Vid slutet af 1906 voro:

a) af de prostituerade kvinnorna:	
afvikna från staden	67
af Poliskammaren tillsvidare befriade från besiktningsskyldighet....	11
häktade eller dömda till tvångsarbete	25
intagna å Frälsningsarmens räddningshem, Södra vägen	2
intagna å Allm. och Sahlgrenska sjukhuset	1
» å fattigvårdsanstalten Gibraltar.....	1
affiden	1
kvarvarande vid årets slut (däraf 6 intagna å Holtermanska sjukhuset)	77
Summa	185

b) af dem, hvilka underkastat sig besiktningsskyldighet enligt art. 2 § 5 af stadgarne för besiktningsbyrån,	
ålagda allmän sundhetsbesiktning	1
afvikna	2
Summa	3

Antalet verkställda besiktningar	7,204
(mot 6,469 år 1905)	
Antalet till Holtermanska sjukhuset remitterade kvinnor	90
(mot 80 år 1905)	
af hvilka remitterats en gång	78
och två eller flera gånger	12
så att antalet remisser utgjort	103
(mot 102 år 1905)	
Antalet besiktigade kvinnor	296
(mot 302 år 1905)	

Sjukdomstablå:

1906	Dröppel	Sjanker	Syfilis	Bulnad å köns- delarne Bartholi- nitis Bubo	Sår af obestämd natur	Hudsjukdom	Summa
Januari	3	2	4	—	—	—	9
Februari	3	—	—	—	—	—	3
Mars	5	1	1	—	—	—	7
April	11	1	1	—	—	—	13
Maj	5	—	1	1	1	1	9
Juni	7	—	—	1	—	—	8
Juli	3	—	1	1	—	—	5
Augusti	7	2	1	2	2	—	14
September	3	1	1	—	—	—	5
Oktober	5	1	2	—	—	—	8
November	10	1	—	1	—	—	12
December	7	—	1	—	1	1	10
Summa	69	9	13	6	4	2	103

e) **Matvarukontrollen.** (Stadsveterinären C. L. Blomgren.)

I kontrollen öfver matvaruhandeln ha 7 af Hälsovårdsnämndens ordinarie tillsyningsmän under året deltagit, hvilka i och för densamma tillsammans verkställt 49,139 besök och besiktningar, hvaraf å torg 4,262 (å Kungstorget 1,093, å Grönsakstorget 702, å Fisktorget 957, å Masthuggstorget 633, å Stigbergstorget 247, å Kusttorget 184, å Olskrokstorget 151 och å Skans-
torget 295), vid Kustens fiskbrygga 70, i bagerier 3,255, i korffabriker 4,072, i spisningslokaler 1,518, i salubodar för födoämnen 20,009, i upplagsmagasiner för födoämnen 9,040, i saluhallar 6,470, å båtar, hvarå fiskhandel ägt rum, 382 samt i slakterier, belägna å landsbygden inom länet i stadens närhet, 61. Dessutom ha tvänne hvarandra åtföljande tillsyningsmän här och hvar i staden

å torg och i matvarubutiker under året för Hälsovårdsnämnden inköpt 457 prof å födoämnen, som till stadskemisten öfverlämnats för undersökning; 261 af dessa prof ha utgjorts af mjölk, 136 af grädde, 9 af smör, 8 af margarin, 14 af ister, 7 af ost, 5 af kött och 7 af korf. Angående undersökningsresultatet af desamma, hänvisas till stadskemistens för året afgifna berättelse. Att tvänne tillsyningsmän alltid åtföljts vid dessa inköp, har ansetts nödigt för att vid eventuella vittnesmål kunna styrka, hvarest dessa prof blifvit inköpta.

Själff har jag öfvervakat en del af hälsopolisens arbeten och med biträde af en af dem verkställt dagliga inspektioner å torg, i saluhallar, i vågbodarne, som jämväl användes som försäljningsplatser för där inhängda köttvaror, i korffabriker med därtill hörande lagerrum och i sådana butiker, där kött och fläsk samt däraf beredda varor företrädesvis saluhållits. Tillsynen har omfattat icke allenast att köttvarorna varit af oklanderlig beskaffenhet och försedda med vederbörliga besiktningstämplar, utan äfven att lokaler, där de saluhållits, undergått beredning eller förvarats, varit sunda och ändamålsenligt inredda samt att snygghet och renlighet blifvit iakttagen vid matvarornas försäljning, beredning samt transport till och inom staden. Dessutom har jag efter anmälan med biträde af tillsyningsmännen i härvarande tullpackhus under året verkställt 98 besiktningar å hit importerade köttvaror och 1 gång å ett parti bananer.

Kötthandeln har under det gångna året undergått en väsentlig ändring till det bättre, hvilket man ju också väntat skola blifva händelsen efter slakt- och köttbesiktningstvängets införande härstädes. Då nu allt färskt kött och fläsk, som är afsedt att här saluhållas, dessförinnan måste undergå besiktning kan ju lätt tänkas, hvilken större säkerhet för besiktningmännen numera finnes att åtkomma hälsovådligt kött mot förut, då hälsopolisen måste å torg, ångbåtar och järnvägsstationernas godsmagasiner, i salubodar samt i korffabrikerna verkställa besiktningarne å köttvarorna för att söka uppsåra sådana af misstänkt beskaffenhet, hvilka, om de visade sig vara sådana, då anhöllos och fördes till Hälsovårdsnämndens köttbesiktningbyrå för närmare undersökning af stadsveterinären. Att en hel del då också undkom all besiktning, kan man vara fullt förvissad om, enär hälsopolisen ju icke kunde vara allestädes närvarande. Största svårigheterna vid efterspanandet af misstänkt kött mötte ju naturligtvis under den mörkare årstiden, då hälsopolisen vid ljussken från handlyktor måste utföra en del af dessa undersökningar. Beträffande undersökning af fläsk ställde sig saken gynnsammare under en del af år, enär från och med den 17 oktober 1881 här började att tillämpas en af Konungens Befallningshafvande den 31 december 1880 fastställd stadga angående obligatorisk undersökning af svinkött å trikiner och dynt, hvilken var tillkommen i enlighet med § 24 i Kungl. hälsovårdsstadgan för riket,

men som, då slakthuslagen den 30 dec. 1897 utfärdades, ej vidare lagligen kunde tillämpas af orsak, att allmän lag upphäver enskild förordning. Efter denna tid blef alltså undersökning af fläsk här också endast fakultativ, men hade dock allmänheten redan då hunnit så vänja sig vid denna undersökning, som naturligtvis icke allenast omfattade endast trikiner och dynt, utan äfven alla andra felaktigheter, att fläskhandlandena i regel blefvo så att säga nödgade att å stadens byrå låta undersöka af dem inköpta svinkroppar. Visserligen inköpte då och då fläsk- ock charkuterihandlandena oundersökta svinkroppar, men som allmänheten gärna ville å fläskstyckena se byråns stämpel för att öfvertyga sig om, att desamma åtminstone icke innehöllo trikiner, hvilka man värst fruktade och konkurrensen bland dessa yrkesutöfvare var ganska stor, blefvo nog flertalet svinkroppar under tiden från slagthuslagens trädande i kraft till den 15 nov. 1905, då Hälsovårdsnämndens byrå upphörde med sin verksamhet, ändock där till undersökning inlämnade.

Såsom ofvan nämnts var allmänhetens fruktan för trikiner ganska stor och detta ju också icke utan anledning, isynnerhet som under de första åren af byråns tillvaro sådana här jämförelsevis ofta påträffades och detta t. o. m. i svinkroppar, som voro uppfödda inom staden och i dess omedelbara närhet. Som det kan vara af intresse att få en öferskådligghet öfver fall af trikiner hos här undersökta svinkroppar under den tidsperiod, som Hälsovårdsnämndens byrå varit i verksamhet, meddelas i tabell 5 en öfersikt öfver förekomsten däraf under de olika åren och äfven orten, där de enligt uppgift varit uppfödda. Samtliga trikinfall under denna tid utgjorde 143, hvaraf 84 af svinkropparne varit uppfödda inom Göteborgs och Bohus samt 59 inom andra län.

I enlighet med samma § i Kungl. hälsovårdsstadgan för riket, som den s. k. trikinstadgan, tillkom här ock en annan stadga, beträffande handeln med hästkött, som blef af Konungens Befallningshafvande den 5 juli 1883 fastställd, men som på grund af lagen angående köttbesiktning och slakthus här nu också blifvit upphäfd. I densamma var stadgadt, att kött af häst här ej finge saluhållas med mindre säljaren kunde visa, att kreaturet, hvaraf köttet var taget, blifvit af legitimerad veterinär inom två dagar före nedslaktningen besiktigadt och till användning som människoföda godkändt, hvarvid veterinären skulle utfärda attest öfver besiktningen och brännstämpla djurets alla hofvar med sina namninitialer och visst ordningsnummer, som i attesten skulle angifvas. Nämda attest skulle i säljarens affär finnas tillgänglig för granskning vid påfordran af afnämare eller polisperson och skulle å försäljningsplatsen förvaras, tills dess allt köttet efter dylikt djur blifvit såldt och finge ej stämplad hof från köttpart dessförinnan aflägsnas. Denna stadga var ju visserligen bristfällig, ity att besiktningen hade bort företagas jämväl å den slaktade djurkroppen med tillhörande inelfvor, innan veterinären utfärdat

attesten öfver djurets användning till människoföda, men stötte detta naturligtvis i de flesta fall på praktiska svårigheter. Likaväl har dock denna stadga här utträttat mycket godt, enär den för hälsopolisen varit till mycket god ledning för bedömandet af köttet, då densamma vid sina dagliga inspektioner i hästslaktarens affärer kommo i tillfälle att granska attesterna samtidigt som undersökning af köttet ägde rum hvarvid, om något misstänkt påträffades, säljaren anmodades genast låta föra detsamma till byrån för närmare undersökning. Attesterna voro nämligen många gånger, isynnerhet vid nödslakt, så affattade, att en ytterligare undersökning å det slaktade djuret var erforderlig.

Af dessa bägge förordningar hade man alltså vid förutvarande köttkontroll d. v. s. under tiden före den 15 nov. 1905 stor nytta, i det man då något så när kunde öfvervaka handeln med kött af svin och häst. Visserligen hade hälsopolisen för kontrollen häröfver en hel del arbeten att utföra, isynnerhet som, såsom ofvan nämts, en del svinkroppar undandrogos byråkontrollen och måste i korffabriker, salubodar och å torg uppsökas för undersökning. Dessa svinkroppar blefvo naturligtvis aldrig trikinundersökta. Äfven måste täta inspektioner då företagas i hästslakterierna, som voro förenade med korffabriker och hvaraf 3 då voro belägna utom staden, för öfvervakande, att endast stämplade hästar där nedslaktades och användes till korfberedning eller nedsaltning. Med kött af storboskap och kalf ställde sig kontrollen så mycket svårare, isynnerhet som ju däraf också hitfördes jämförelsevis stora kvantiteter. Får- och kalkkroppar undkomma mången gång besiktning därigenom att de utan att först ha varit torgförda af mjölkbud och äfven andra personer direkt försåldes till hushållen och spisningslokalerna. Under den gamla regimen, då kött fick styckas å härvarande torg, d. v. s. under tiden före den 1 april i år, plögade slaktare, som torgförde felaktigt nötkött, nästan alltid hemma först omsorgsfullt aflägsna alla synbart sjukliga förändringar, innan varan hitfördes och passade de ofta på att snarast möjligt efter hitkomsten nedstycka detsamma i små bitar, hvadan man häraf kan göra sig en föreställning huru besvärligt för hälsopolisen en undersökning af kött då mången gång månne ställa sig.

Nu ställer sig saken helt annorlunda, då besiktningen verkställes i väl upplysta lokaler och af legitimerade veterinärer, som, innan de till besiktningmän antagits, äfven erhållit praktisk utdanning som köttkontrollanter. Såsom bestämmelserna nu äro i gällande köttbesiktningförordningar, lagen angående köttbesiktning och slakthus samt Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse med särskilda föreskrifter om besiktning och stämpling af kött enligt ifrågavarande lag, får icke mindre del än fjärdedel af storboskap och häst samt minst half kropp af kalf, får, get och svin föreläggas till undersökning. När uppslaktadt

kött företes till undersökning, må icke synbart sjukligt förändrade delar vara bortskurna eller på annat sätt aflägsnade, ej heller må bröst- eller bukhinna då vara borttagen från köttet. Å hvarje fjärdedel af den slaktade kroppen skall tillhörande ben vara kvarsittande och å hvarje sida af kroppens bakdel därjämte tillhörande njure. Förelägges kött till undersökning, utan att, hvad i afseende därå är i lag eller författning föreskrifvet, behörigen iakttagits, skall besiktningsmannen vägra godkännande och stämpling af köttet samt, om anledning därtill förefinnes, anmäla förhållandet hos ortens polismyndighet.

Nu skulle man väl tycka, att besiktningen med stöd af alla dessa stadganden vore lätt att utföra, men är dock så ej alltid förhållandet, isynnerhet då djurkroppar, såsom vanligast sker, inlämnas till undersökning utan tillhörande inelfvor. Svårare ställer sig naturligtvis undersökningen, om exempelvis endast en främre fjerdepart förelägges till besiktning och denna t. o. m. härstammar från ett nödslaktadt djur. För att en fullt pålitlig undersökning måtte kunna göras, måste besiktningsmannen vara i tillfälle att äfven få undersöka djuret tillhörande inelfvor. Denna brist i slakthuslagen, att tillhörande inelfvor nu icke måste vara i organiskt sammanhang förenade med till besiktning aflemnad djurkropp, må man väl hoppas snarast möjligt blifva af riksdagen afhulpen, på det att undersökningen af det s. k. införda köttet måtte blifva af större värde och kunna något så när jämnställas med den, som verkställles å kött efter djur, som slaktats i det offentliga slakthuset. Fullt jämförliga kunna dessa undersökningar dock aldrig blifva, enär företräde ju alltid måste lemnas den, som verkställles i det offentliga slakthuset, där icke allenast djurets alla inelfvor strax efter slaktningen blifva undersökta, utan äfven djurets hälsotillstånd omedelbart före nedslaktningen. Häraf har man ju ett fullgiltigt skäl att föredraga slakthusets ovala stämpel framför den rektangulära byråstämpeln. Om man så härtill lägger, att kött, som under iakttagande af alla hygieniska förhållanden slaktas i det offentliga slakthuset och där bilfvit afkyldt, får ett bättre utseende, blir fastare och hållbarare än det, som uppslaktats utan någon som hälst kontroll i en slaktbod på landsbygden och kanske flera mil hitföres, hvarvid det under transporten hit blifver utsatt för förorening, kan väl sägas, att detta äfven är ett mycket talande skäl, hvarför kött, slaktadt i vårt slakthus, bör föredragas framför det, som i uppslaktadt tillstånd hit införes från landsorten.

I afseende å förorening af kött- och fläskvaror under transport å järnvägarne, hvilket förr hörde till ordningen för dagen, har under året en märkbar ändring till det bättre därutinnan inträdt, sedan Hälsovårdsnämnden den 8 nov. 1905 till Kungl. Järnvägsstyrelsen aflät en skrifvelse med hemställan att åtgärder måtte vidtagas i syfte att kött- och fläskvaror under transport å järnvägarne måtte skyddas mot förorening. I svarsskrifvelse den 10 februari

1906 erhöU Hälsovårdsnämnden meddelande, att Kungl. Järnvägsstyrelsen med anledning däraf den 31 jan. s. å. angående tillsyn öfver emballering af kött- och fläskvaror, som skulle försändas till Göteborg och Örebro, till vederbörande järnvägspersonal utfärdat ett cirkulär, så lydande:

»Sedan uti så väl de af Konungens Befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län den 5 okt. 1887 fastställda särskilda föreskrifter i afseende å den allmänna hälsovården i Göteborg som äfven den af Konungens Befallningshafvande i Örebro län den 7 september 1898 fastställda matvarustadga för Örebro stad med därtill hörande område föreskrifvits, bland annat, att kött och fläsk, som till staden införes, skall under transporten förvaras så betäckt, att det ej på något sätt förorenas, har Kungl. Järnvägsstyrelsen, med för- anledande häraf och för att de kött- och fläskvaror, som på järnväg trans- porteras till Göteborg och Örebro, skola vid framkomsten kunna uppfylla nämnda bestämmelser och sålunda därstädes få försäljas, härigenom velat för- ständiga personalen att fästa vederbörande afsändares uppmärksamhet därpå, att, enligt Kungl. Styrelsen från hälsovårdsnämnderna i ofvannämnda städer tillhandakomna meddelanden, kött- och fläskvaror hvilka ej försändas i för transport af dylika varor särskildt anordnade järnvägsvagnar, böra vara inne- slutna i väl rengjorda lådor eller häckar samt att lådorna, då de ej äro för- sedda med lock, böra vara öfverdragna med tältduk, pressenning eller dylikt, och häckarne försedda med tät botten, samt varorna som i dem inläggas, vara fullständigt inneslutna i rena omslag.»

Efter tvångsbesiktningens införande ha hälsopolisens arbeten vid kött- kontrollen blifvit i så mätto ändrade, att slakthuset med dess köttbesiktning- byråer numera öfvertagit den del af dess arbeten, som rörde besiktningen af färskt, rått kött af storboskap, häst, kalf, får, get och svin, och åsattes numera där allt dylikt godkändt kött i lag föreskrifna stämplrar. Beträffande öfrigt kött, såsom saltadt eller rökt, kött af tamfågel eller villebråd ss. älg, ren o. d., från utlandet hit importeradt kött samt sådant, som efter stämplingen råkar i förskämning, tillkommer hälsopolisen fortfarande att utöfva kontroll. Från och med den 1 april har på Hälsovårdsnämndens framställning till slakthus- styrelsen hälsopolisen erhållit dess tillstånd att vid behof få använda den sär- skilda lokal inom köttbesiktningbyrån vid Järntorget, som är afsedd för under- sökning af misstänkt kött. Likaledes har hälsopolisen att öfvervaka, det bestäm- melserna i lagen angående köttbesiktning och slakthus blifva efterlefda, hvar- före densamma å torg, i hallar, i handelsbutiker för köttvaror och i korf- fabriker flitigt måste tillse, att endast vederbörligen afstämpladt kött där saluhålles eller användes till korfbereidning m. m. samt gifva akt på, att inga slaktningar företagas inom stadsområdet. Inom samhället, där offentligt slakthus finnes uppfördt, tillåtes nämligen enligt lagen icke, att slakt annor-

städes får äga rum med undantag dock för nödslakt, i hvilket senare fall djuret, om det är afsedt till människoföda, genast efter slaktningen ostyckadt jämte alla dess inelfvor utom tarmar skall föras till det offentliga slakthuset för att där besiktigas. I allmänhet må sägas, att de, som haft att ställa sig den nya lagens föreskriiter till efterrättelse, ganska snart vande sig vid den nya ordningen.

Så ha hos ordningspolisen under året endast 4 personer blifvit anmälda till åtal för det de inom staden (Lundby församling) olagligen utöfvat slakt hemma och 11 stycken för det de saluhållit ostämplat kött eller del däraf. Bland dessa senare var äfven ett mjölkbud, som medhade en i fjerdeparter styckad kalf, som till salu utbjöds å ett ställe, där mjölk levererades. Antagligt är väl ock, att en eller annan kalf under året på så sätt undandragits besiktning, men är ej möjligt därå hålla någon kontroll, för så framt man ej af en händelse påträffar en dylik försäljare. För att motarbeta sådant erfordras allmänhetens bistånd, som ej genom köp af dylik vara bör uppmuntra en så sinnad säljare till lagöfverträdelse. Vara, som man vill undandraga besiktning, kan ju alltid åtminstone misstänkas vara af om icke hälsovädlig, så dock af misstänkt beskaffenhet.

Det offentliga slakthuset har redan från början varit rätt mycket anlitadt för slakt af storboskap, och som i stor skala äfven där fortgått under hela året. Äfven slakt af hästar har där jämförelsevis rätt ofta förekommit. För slakt af öfriga djurslag har man däremot ej så mycket anlitat detsamma med undantag dock under sommarmånaderna, då man nästan ansåg sig nödgad använda detsamma för slakt af äfven mindre djur och svin, enär man då befarade få djurkropparne under transporten hit förskämda, hvilket ju vid slakt i härvarande slakthus alltid kan undvikas, då djurkropparne efter slaktningen kunna inhängas i kylhuset för förvaring, tills dess de därifrån skola afhentas för försäljning.

Angående antal slaktningar och kassationer å slakthuset under året, antal djurkroppar af olika slag, som å köttbesiktningssbyråerna varit inlämnade till besiktning och hvad som där under året kasserats af kött och inelfvor, meddelas närmare uppgifter i den tryckta berättelse öfver slakthusets verksamhet, som för året af slakthusdirektören afgifves.

I tabell 4 lämnas däremot en öfversikt öfver de af hälsopolisen under året beslagtagna och oskadliggjorda födoämnen. Däraf framgår, att dessas antal utgjort 84, hvaraf 49 partier kött af olika djurslag (13 af storboskap, 4 af kalf, 4 af får, 12 af svin, 1 af häst och 15 af elg), 8 inelfvor (1 nöthjärta, 1 gödkalf- och 2 nötnjurar, 2 nötlefrar och 2 salta nöttungor), 12 partier korf, 10 partier köttfärs, 1 parti sylta, 1 parti lungmos, 1 parti flott, 1 parti fisk (17 skäddor) och 1 parti vegetabilier (1/2 låda apelsiner).

67 af partierna ha kasserats för förskämning och 17 för sjukliga förändringar. I afseende å dessa senare må nämnas, att de utgjordes af en rökt skinka, behäftad med dynt (*Cysticercus cellulosæ*), 1 stycke salt hästkött, vägande omkring 3 kg. med blödningar i muskulaturen samt 15 partier blodinfiltrerat färskt älgkött, frånskuret lika många skottskadade älgkroppar. Förutom ofvannämnda partier älgkött har äfven en hel älgkropp, hvaraf huden icke var aftagen, af hälsopolisen anhållits, men som undersökning af densamma då ej kunde företagas, hänvisades ägaren låta föra densamma till offentliga slakthuset för att flås, därvid den befanns vara stadd i förskämning och kasserades. Den ofvannämnda rökta skinkan var hit importerad från Portugal och påträffades hästköttstycket i ett fat importerat hästkött från Danmark.

6 af partierna voro frivilligt anmälda till besiktning hos hälsopolisen och blefvo 78 af densamma anhållna, hvaraf 15 å torg, 15 i upplagsmagasiner, 27 i korffabriker och 21 i handelslokaler. De frivilligt anmälda partierna utgjordes af ofvannämnda saltade hästköttstycke, 2 partier saltadt fårkött och 3 partier svinkött (1 saltadt och 2 rökta). Med undantag af det saltade svinköttpartiet, som utgjordes af 17 halfva svinhufvuden af inhemskt ursprung och vägande 64 kg. utgjordes de öfriga af från utlandet importeradt kött, hästkött- och ena fårköttpartiet från Danmark, det andra fårköttpartiet från Sydamerika och de rökta svinköttpartierna från Portugal. Med undantag af 4½ färska fårkroppar, som kasserades för förskämning, ha öfriga köttpartier utgjorts af endast delar af djur. Af nötkött ha kasserats 3 salta och 10 färska partier, af får 2 färska och 2 salta partier, af svin 3 salta, 4 rökta och 4 färska partier, af häst ett salt parti och af älg 15 färska partier. Bland mera betydande förskämda partier, som kasserats, må antecknas ofvannämnda parti saltade svinhufvuden, vägande 64 kg., de 2 salta fårköttpartierna, det ena om 1 och det andra om 75 fat, hvilka bägge senare blefvo reexporterade, det förra till Danmark och det senare till Hamburg, hvarifrån de hitförts. Äfven anhölls under högsommaren i en charkuterihandlandes källare ett parti förskämda saltade små bitar af talg och mycket fett kött, vägande omkring 200 kg., som på begäran blef under hälsopolisens tillsyn nedsmält för tillvaratagande af fettet till tekniskt bruk.

Tillförseln till Göteborg af färskt kött och färskt fläskt har, enligt af slakthusedirektören mig meddelade tablåer öfver i slakthuset och å köttbesiktningabyråerna undersökta djurkroppar, under året utgjorts af 24,806 kroppar af storboskap, 1,288 af häst, 36,143 af kalv, 25,485 af får, 34,926 af vuxna svin och 509 af spädgrisar, hvaraf i offentliga slakthuset slaktats 17,248 storboskap, 2,553 kalffvar, 442 hästar, 2,147 får, 5,103 vuxna svin och 39 spädgrisar, hvilka af mig sammanförts i bifogade tabell 3.

Af kalkkroppar ha 13,613 utgjorts af större dylika (2,048 slaktade i slakthuset och 11,565 införda) samt 22,530 af mindre eller s. k. spädkalfvar, hvaraf 505 varit slaktade i slakthuset och 22,025 hit införts uppslaktade från landsorten.

Vid jämförelse med ofvannämnda siffror och dem, som af hälsopolisen föregående år meddelats öfver tillförseln af kött och fläsk, synes, att densamma i förhållande till året därförut minskats med 2,933 kroppar af storboskap, men af öfriga djurslag däremot ökats, af häst med 325, af vuxna svin med 3,443, af får med 4,761 och af kalv med 7,661 kroppar. Såsom ofvan framhållits har under den gamla regimen, då hälsopolisen å torgen skulle uppsöka djurkropparna för besiktning och äfven samtidigt räkning, en hel del då undkommit all sådan antingen därigenom, att de, utan att förut ha varit torgförda, direkt lämnats till hushåll, spisningslokaler och korffabriker eller ock att de å sådana tider torgförts, då ingen hälsopolis varit å torgen närvarande, hvadan den af hälsopolisen förut uppgjorda statistiken öfver tillförseln naturligtvis alltid kommit att understiga den verkliga. I hvad mån detta skett, kan ej ens närmelsevis preciseras, men kan dock af densamma synas, att tillförseln af kött efter storboskap under år 1905 utgjordes af minst 2,933 flera fall än under innevarande år, om man gör en jämförelse med de af slakthusdirektören meddelade siffrorna angående årets tillförsel.

Priserna på kött och fläsk ha under gångna året här varit ovanligt höga, men har detta varit förhållandet icke allenast här i Göteborg, utan äfven nästan öfver hela landet, beroende till stor del på missväxt flerstädes inom landet under några föregående år, då jordbrukarne sett sig nödgade att till slakt pr år afyttra en större del än vanligt af sina kreatursbesättningar. Då nu årets skörd blifvit mycket god, ha jordbrukarne ej utan höga priser velat afyttra några djur från sina förut betydligt reducerade besättningar, hvaraf naturligtvis äfven köttpriserna stigit. En annan bidragande orsak till stegringen torde nog också ha varit, att konsumtionsförmågan af kött och fläsk öfver hela landet under de senare åren icke så obetydligt ökats på grund af ökade arbetslöner för arbetare m. fl., hvilka nu mera än förr ha råd förskaffa sig äfven köttföda. Så höga priser för alla köttslag, som i år, ha här i mannaminne icke förekommit. Proportionsvis ha kött af spädkalfvar visat högsta stegringen, beroende därpå, att jordbrukaren åter måst öka sina under missväxtåren minskade kobesättningar för erhållande af större tillgång på mjölk, hvarigenom pålägg af sådana i stor skala ägt rum. En bidragande orsak till de höga priserna på spädkalkkött har nog också varit, att man under året, isynnerhet här i trakten, uppfödt en ovanligt stor mängd gödkalfvar, hvars kött ju äfven stått i ovanligt högt pris, och har man därigenom på ett lätt och bekvämt sätt kunnat omsätta mjölken hemma, till jämförelsevis högt pris genom att använda den till kalkgödning.

För nötkött, prima vara och helt fall, som förut betalats med 75 å 80 öre pr kg. har under året måst betalas 85 å 95 öre, för svin, likaledes hel kropp och prima vara, som förut betalats med 75 å 80 öre pr kg. har priset varit uppe i ända till kr. 1,15 pr kg., för får, som förut betalats med 75 å 80 öre pr kg. har priset för prima vara hållit sig uppe öfver en krona och betalats t. o. m. ända med kr. 1,20 å 1,30. Gödkalf, prima och hel kropp, som förut betalats med 75 å 80 öre pr kg., har betalats med ända till kr. 1,10 å 1,15. Spädkalvkött, som förut betalats med 25 å 30 öre pr kg., har betalats med ända till 65 öre pr kg. Priset för hästkött, som förut betalats med 20 å 25 öre pr kg., har under året stegrats ända till 35 öre pr kg., och har t. o. m. någon gång betalats med 40 öre.

Torghandeln med kött och kötthandeln i allmänhet ha under året undergått en betydande ändring till det bättre. Så har från och med den 1 april här tillämpats ett af Konungens Befallningshafvande den 28 okt. 1905 fastställt tillägg till § 3 i den s. k. matvaruförordningen för Göteborg, och hvilket är af följande lydelse. »Å stadens torg och öppna platser må ej saluhållas kött och fläsk i mindre partier än fjärdedels kropp af storboskap och häst samt half kropp af kalf, får, get och svin, och må ej heller styckning af sådana varor där äga rum». Härigenom har all minuthandel med kött kommit under tak igen. Torghandeln med nötkött i hela fall har äfven numera rätt mycket försvunnit, enär stadens kött- och charkuterihandlande af engrosslaktarne redan i slakthuset uppköpa bättre sådant, som, sedan det där blifvit afvägdt, direkt köres till deras lokaler eller ock i af dem förhyrda celler inhänges till förvaring i slakthusets kylhus. Med undantag af hästkött, som i slakthuset af hästslaktare slaktas och som af dem i egna affärer alltid saluhålles, sker äfven därstädes försäljning af kött efter där slaktade kalfvar, får och svin, hvarmed förfares på samma sätt som med nötköttet och föres detsamma ej heller till torgen för försäljning.

För omkring 35 å 40 år sedan var all handel med kött å torgen här okänd, ity att den då endast ägde rum i butiker, som innehades af inom staden boende slaktare, som själfva i landsorten uppköpte djur och hitförde dem till slaktning. Småningom började traktens allmoge att konkurrera med dessa slaktare. Till en början saluhöllo dessa allmogemän, som tagit sig före att slakta, å torgen endast kött en gros d. v. s. i fjärdedelar af storboskap och i minst hälften af svin och mindre djur, som af hushållen inköptes för egna behof. Charkuterihandlande voro på den tiden ett okänt släkte, och plägade man då i hemmen tillverka sådana varor som korf och syltor och äfven nedsalta af kött och fläsk, hvad som ej för detta ändamål eller som färskt åtgick. Långe dröjde det dock ej, innan s. k. torgmånglare med kött här började att uppstå, hvilka äfven af dessa bönder började inköpa kött

för styckning. Då denna allmoge, sedermera benämnd hemslaktare, enär de å sina hemman förutom jordbruk äfven då började att slakta inköpta djur för afsalu, snart fann, att affären för en och annan stadsköttmånglare syntes vara lönande, började flera af dem att själfva å torgen idka äfven köttmångleri från sina vagnar, hvarå köttet hitfördes. I konkurrensen med dessa lifskraftiga bönder, som natt och dag hängde i sina affärer, samt öfverallt i landsorten började fara omkring för att uppköpa slaktdjur, kunde dessa gamla stadsslaktare ej hålla lofven, med påföljd, att den ena efter den andra af dem gick under, så att i medio af 1880-talet endast en enda af dem fanns kvar här. Hemslaktarnes antal däremot ökades alltjämt och utgjorde vid slakthusets öppnande omkring ett hundratal. Under det sista decenniet före slakthusets öppnande kunde man börja skilja dem i 2:ne grupper, den ena, som utgjordes af engrosslaktare, som endast försågo våra kött- och charkuteri-handlande med kött i hela fall och den andra, som då och då uppköpte slaktdjur, hvilka de sedan själfva styckade å torgen till afsalu i småbitar. Dessa senare plögade, då de ej hade påträffat något slaktdjur, hvars kött de kunde medföra till staden, af engrosslaktarne eller köttkommissionärerna här å torgen inköpa kött, som de sedan å härvarande torg styckade i småbitar och försålde till allmänheten. Mot slutet uppgick dessas antal till långt öfver hundradetalet. Af denna senare grupp s. k. hemslaktare, som slutligen vanligtvis uppköpte kött härstädes för styckning, finnes ännu en kvarlefva i dem, som å Rantorget å Gårda i Örgryte socken nu idka köttförsäljning. Då dessa ej vidare här å torgen fingo saluhålla styckadt kött, sågo de sig om efter en annan marknad; och erbjöds dem då af Municipalstyrelsen i Gårda att å ett af densamma där iordningställdt torg mot afgift få förhyra platsen för köttförsäljning från deras vagnar. Såsom villkor uppställde dock Municipalstyrelsen, att kött, som där saluhålles, dessförinnan skulle vara undersökt antingen å härvarande slakthus eller å någon af dess köttbesiktningsbyråer samt där afstämpladt, en bestämmelse, som under året strängt öfvervakats från därvarande polismyndighets sida. Under sommarmånaderna, då all handel med kött alltid aftager, hade ock försäljarnas antal betydligt minskats, men ökades åter på hösten, så att vissa lördagar under november och december månader funnos där ända till ett sextiotal köttförsäljare med en stor kundkrets äfven från staden. Allmänheten sätter fortfarande tilltro till dessa, enär den har fått för sig, att de sälja kött efter egna djur, som de slaktat, och att detta kött måste säljas billigare än sådant, som passerat mellanhänder. Så är dock ej förhållandet, ty dessa uppköpa i allmänhet här köttet af engrosslaktarna och köttkommissionärerna, utan är orsaken till prisbilligheten, om sådan skulle förefinnas, att detta kött härstammar från klenare och mindre djur. Förstår man sig på, att stor skillnad finnes på kött, skall den, som sådant gör, snart finna,

att samma slags kvalitet, som säljes å Rantorget, äfven till samma pris kan köpas inom staden i vissa butiker.

För kötthandelns ordnande ha under året vissa åtgärder vidtagits till densammas förbättrande. Förutom det att all minuthandel med kött och fläsk från och med den 1 april blifvit förbjuden att här å torgen äga rum, ha äfven åtgärder blifvit vidtagna för ökande af köttbutikernas antal i staden tillhöriga hallar och bazarer samt sådana ändringar med desamma verkställt, att kötthandeln där numera kan försiggå under mera hygieniska förhållanden än förr.

Redan år 1905 beslöto herrar stadsfullmäktige på framställning af drättselkammaren, att de mot Kungstorget belägna försäljningsbodarna i stadens bazar vid samma torg, skulle omändras och upplåtas till försäljning af företrädesvis kött- och fläskvaror samt på framställning af saluhallsstyrelsen att bemyndiga denna att låta verkställa dels ombyggnad af saluhallen å Skanstorget samt af bazaren å Masthuggstorget, dels ock om- och tillbyggnad af saluhallen å Kungstorget i enlighet med uppgjorda ritningar och kostnadsförslag. Redan i slutet af förra året påbörjade man ändringen af bazaren å Kungstorget och var en tredjedel däraf färdig till inflyttning den 1 april. Öfriga två tredejdalar togos i användning först den 2 juni, då bazaren var fullt färdig. Redan från början voro butikerna där mycket eftersökta och voro alla sådana där uthyrda långt förr, än bazaren var färdig. I densamma finnas 30 butiker, hvaraf 5 utgöras af s. k. dubbelbutiker, som äro sammanlagda af 2:ne bredvid hvarandra liggande enkelbutiker. Med undantag af 5 personer, som äro här mantalsskrifna, utgöras alla öfriga hyresgäster af gamla hemslaktare, hvilka där saluhålla kött af djur, som de antingen själfva slaktat i stadens slakthus eller ock här uppköpt.

Omändring af hallen å Skanstorget och bazaren å Masthuggstorget har under senare delen af året blifvit verkställd, och ha desamma bland annat blifvit inklädda med glasväggar till skydd mot damm från torgen, sedan Masthuggsbazaren dock först blifvit försedd med en asfaltbelagd förhall framför butikerna.

Saluhallen å Kungstorget, som vid årets slut ännu ej är fullt färdig i sitt omändrade skick, har i öster tillbyggt med en ny afdelning, rymmande 32 butiker och ha de forna ytterplatserna omändrats till 24 stycken slutna och 6 öppna butiker, i hvilka senare endast frukt, fjälster, villebråd och salt sill skall försäljas.

Under den tid, som tillbyggnadsarbetena å hallen fortgått eller från den 1 april, har en större provisorisk tältbyggnad af saluhallsstyrelsen blifvit å Kungstorgets midt uppförd, hvari dåvarande hyresgäster å ytterplatserna i särskildt därigenom anordnade butiker fått inflytta, och ha äfven 5 andra

hyresgäster där beredts platser, hvaraf för 1 stads- och 4 landtbor, hvilka, då hallen blir färdig, äfven dit komma att inflytta.

Beträffande torghandeln med landtmannaprodukter ha herrar stadsfullmäktige under året beslutat, att för en kostnad af kr. 13,160 å den s. k. Kapellplatsen i Landala anordna ett allmänt salutorg och förse detsamma med ledningar för gasbelysning. Arbetena därmed voro vid årets slut nyligen påbörjade.

I fiskhandeln ha en del förbättringar under året vidtagits. Fiskhallen å Fisktorget har under året blifvit grundligt reparerad och inuti oljemålad. Vid den s. k. Kustens fiskbrygga har en plats strax ofvanför densamma blifvit inhägnad och cementbelagd på en yta af 129 □-meter samt utan afgift upplåten till personer, som där önska idka fiskförsäljning. Likaledes har den bakom Masthuggsbazaren belägna cementbelagda försäljningsplatsen för fisk, som också är gratis upplåten för fiskförsäljare, under året tillökats med åtskilliga nya försäljningsplatser, hvilka i likhet med de förutvarande äfven blifvit belagda med cementrutor.

Under de senare åren har allmänheten blifvit satt i tillfälle att mera bekvämt än förut kunna få köpa fisk, enär fiskhandeln blifvit mera decentraliserad. Det var ej många år sedan, då all handel med färsk fisk ägde rum å Fisktorget. Förutom å ofvannämnda platser och naturligtvis å Fisktorget bedrifves nu handel med färsk fisk äfven å Skans-, Stigbergs- och Olskroks-torgen, å hvilket senare den äger rum å en för ändamålet särskildt upplåten mindre del däraf, som äfven är cementbelagd. I den för ett par år sedan uppförda fiskhallen vid Vädersågen, där icke heller någon afgift upptages för fiskförsäljningsplatserna, ha endast ett par personer under året idkat fiskförsäljning. Inuti hallen å Fisktorget ha 51 af platserna varit uthyrda och äfven en stor del af de 291 platser, som inredts utanför densamma på flera olika afdelningar af torget och kajen. Förutom å alla dessa ställen, där man är i tillfälle att i synnerhet på onsdagar och lördagar få köpa fisk, bedrifves numera handel med färsk fisk äfven å flertalet af våra gator af s. k. utkörare, hvilka mestadels å de s. k. trawlauktionerna inköpa billigare fisksorter, som, förvarade i lådor och korgar, å dragkärria kringföras till försäljning. Som bekant finnas nu här 3:ne bolag, som bedrifva trawlfiske med tillsammans 7 båtar. Efter gjorda fångster inkomma dessa hit vanligtvis tidigt på förmiddagarna, då den trawlade fisken genast ilandföres till 2:ne försäljningsplatser, hvaraf ett af bolagen innehar en, och de bägge andra förenat sig om den andra. Å det senare stället hållas auktioner på tisdagar och fredagar och på det andra äfven på måndagar och torsdagar. All s. k. plattfisk såsom pigg- och slätvar, tungor, hälleflundror, skäddor och rödspettor bortauktioneras pr kg., men öfriga fisksorter såsom kolja, torsk, långa, gråsej, hvitling m. m. och däri äfven inräknade s. k. saltsjökräftor, sedan de först sorterats i 2:ne stor-

lekar, pr låda. Förutom s. k. trawlad fisk kringdraga dessa utkörare, hvars antal öfverstiger femtio, under den tid, då sillfisket är gifvande, äfven sådan fisk till försäljning.

På grund af anmälan från härvarande tullpackhusinspektion har jag under året 98 gånger verkställt besiktningar å sådana hit importerade köttvaror, som i tulltaxan varit uppförda under rubriken »kött, andra slag, ej specificerade»; och ha desamma utgjorts af 1 fat saltadt hvalfiskkött, vägande 146 kg. och hit infördt från Danmark, 1 fat saltadt amerikanskt käkkött af nötkreatur, 2 partier färska renstekar från Norge, 2 partier färskt fårkött från England, hvaraf ett parti utgjordes af 42 kg. hammelsadel och det andra af en hel fårkropp, som öfver England hitsändts från Nya Zeeland, 12 partier saltadt fårkött om tillsammans 428 fat, hvaraf 2 partier sydamerikanskt om tillsammans 175 fat och 10 partier isländskt om tillsammans 253 fat, 44 partier saltadt amerikanskt nötkött om tillsammans 941 fat, 3 partier saltade amerikanska nöttungor om tillsammans 12 fat, 5 partier saltade amerikanska nöthjärtan om tillsammans 40 fat, 8 partier saltadt hästkött från Danmark om tillsammans 85 fat och 20 partier färskt nötkött, hvaraf 1 bakpart oxkött från Nya Zeeland och 19 partier roastbeef m. m. från Danmark; hvardera af dessa senare vägande omkring 125 kg. De importerade hästköttpartierna vägde tillsammans 16,390 kg.

I afseende å de här ofvan nämnda färska köttpartierna från Nya Zeeland, en fårkropp och en bakpart oxkött, hitfördes de den 16 Juli i kylrum med ångbåt från London och öfversändes omedelbart efter lossningen pr järnväg i kylvagn till Stockholm. Trots det att mycket hög temperatur då var rådande, lärer köttet ha framkommit i mycket godt skick, hvadan man sedermera af denna försökssändning uppmuntrades att till Stockholm via London och Göteborg importera större partier, ett par järnvägsbatterier i veckan, såväl af nöt- som äfven af kalv- och fårkött. Varorna ha försändts härifrån transitostockholm, hvadan veterinärbesigtning å desamma där strax efter framkomsten verkställdes. Den första stora sändningen afgick härifrån i början af Augusti, och har dylik sedan dess alltjämt hvarje vecka härifrån fortgått.

Mot köttpartier, som under året hit importerats, ha anmärkningar i 3:ne fall förekommit. I ett af hästköttpartierna påträffades och kasserades ett stycke, vägande 3 kg., hos hvilket muskelväfnaden var blodinfiltrerad, 2:ne af de saltade fårköttpartierna voro stadda i förskämning, och utgjordes det ena af ett fat isländskt och det andra af 75 fat sydamerikanskt, hvaraf det förra blef reexporterat till Köpenhamn och det andra till Hamburg, hvarifrån varorna hitkommit. Förutom för ofvannämnda köttpartier har jag äfven under året af tullpackhusinspektionen varit tillkallad för besiktning af från England hitsända 60 lådor Jamaicabananer, vägande tillsammans 4,280 kg., som af im-

portörer öfverlämnats till k. maj:t och kronan, och som sedermera försåldes å tullauktion härstädes.

Såsom af ofvanstående synes ha stora kvantiteter hit importerats. Sedan år 1897, då tullmyndigheterna i cirkulär från Kungl. Generaltullstyrelsen ålades att hos vederbörande Hälsovårdsnämnder till besiktning anmäla importerade köttvaror, ha så stora kvantiteter nötkött här ej något år sedan dess varit till besiktning anmälda. Visserligen har hästköttimporten några föregående år varit större än i år, exempelvis under åren 1898--1901, då af sådant under dessa år hit infördes resp. 74,972, 47,324, 65,639 och 42,594 kg., men infördes då af nötkött endast resp. 191, 164, 263 och 220 fat. I år har däremot af hästkött importerats endast 16,390 kg., men af nötkött, inberäknadt tungor och hjärtan, 994 fat saltadt samt dessutom 20 partier färskt kött. Minsta kvantiteten hästkött importerades här under år 1905, då den utgjordes af endast 842 kg., men importerades då af nötkött 441 fat, hvilken nötköttskvantitet, näst den i år hittills varit den största.

Af sundhetsinspektoren och en honom åtföljande tillsyningsman ha inspektioner under året verkställts i 41 å Hisingen, i Frölunda, Fässberg och Partilled socknar belägna slakterier, hvarvid bland annat utröntes, att man i hälften af dessa ej vidare utöfvade slakt, utan numera anlidade Göteborgs offentliga slakthus för sådant ändamål. Likaledes erhöles vid samma tillfälle säker underrättelse, att man i ytterligare ett tiotal slakterier därstädes äfven upphört att slakta, hvilka med anledning däraf ej besöktes. Mot de besökta och ännu använda slakterierna funnos vid inspektionerna endast smärre anmärkningar att göra.

Att således under året endast i dessa trakter ett trettiootal slakterier blifvit nedlagda, talar godt för det offentliga slakthuset, och må man väl hoppas, att äfven de, som nu fortsätta med sin slakterirörelse på landet, inom en ej allt för aflägsen framtid, äfven komma att öfverflytta sin verksamhet till det offentliga slakthuset, där de ju, förutom alla öfriga bekvämligheter, kunna betjäna sig af den ovärderliga fördelen att få inhänga köttet i kylhuset, hvarigenom det blir hållbarare och får ett bättre utseende än det, som uppslaktas på landet och hit införes.

Till åtal ha af hälsopolisen under året blifvit anmälda, förutom de här ofvannämnda 15 personerna för förseelser mot lagen angående köttbesiktning och slakthus, äfven 2 för bristande renlighet i bagerier, 4 för förvarande af kött å smutsigt fordon eller för uppläggning däraf å smutsigt underlägg, 11 för bristande skyltning å mjölkkärl, 1 för förfalskning af grädde och 1 för bristande skyltning å konstister.

I charkuterihandlarnes tillverkningslokaler med tillhörande lagerrum och butiker ha under året dagliga inspektioner af mig och en tillsyningsman

företagits, därvid hvarje vecka samtliga dylika lokaler å olika dagar och tider af oss blifvit besökta för öfvervakande, dels att intet ostämplat färskt kött eller fläsk samt inga förskämda djurdelar där blifvit för beredning af charkuterivaror använda samt dels att snygghet och renlighet vid fabrikationen blifvit iakttagen. Då man tager i betraktande, att en arbetspersonal af tillsammans 174 personer under året i dessa fabriker varit anställd, kan ju lätt tänkas, att en hel del anmärkningar vid dessa besök måst göras och lika så många anmaningar måst lämnas att iakttaga snygghet och renlighet såväl i ena som andra hänseendet. Såsom förmildrande omständigheter har man då alltid fått taga i betraktande, att själfva denna handtering i och för sig är af den beskaffenhet, att därmed sysselsatta personer lätt äro utsatta för att blifva förorenade och svårigheter många gånger möta att ständigt kunna hålla en sådan lokal riktigt snygg. Mot lokalerna ha ock en mängd anmärkningar måst göras; och ha flertalet af dem under året måst undergå större eller mindre reparationer. I lokaler, där rökugnar och kokpannor dagligen användas samt korfstoppningar och fabrikation af syltor m. m. ständigt äga rum, är ej underligt, att väggar, tak och redskap blifva mer eller mindre nedsölade, isynnerhet där lokalerna i förhållande till därvarande tillverkningar äro små och trånga, hvadan sådana i synnerhet kräfva årliga reparationer, såsom oljemålning m. m. för att kunna hållas i användbart skick. Att en noggrann inspektion i sådana lokaler uträttar mycket godt, är helt säkert, ty genom vänliga föreställningar till arbetspersonalen och påpekande af vissa missförhållanden, hvarå den icke kommit att tänka, har jag funnit, att de sedermera iakttagit ändringar och villigt ställt sig gifna tillsägelser och råd till efterrättelse.

Flera nya korffabriker hafva under året blifvit inredda och tagna i bruk, och ha äfvenledes några äldre underkastats en del omändringar, som tyda på ett framåtskridande i rätt riktning. De nyinredda lokalerna, i hvilka särskildt rum anordnats för kokpannor och rökugnar, ha försetts med golf af refflade klinkerplattor eller cement, väggar af hvitglaserade kakelplattor, arbetsbord med marmorskifvor, saltkar af cement samt tidsenliga nya maskiner för fabrikationen. Äfven flera af de äldre lokalerna ha under året förskaffat sig, om icke marmorskifvor å alla arbetsborden, så dock åtminstone å ett eller annat, hvarå isynnerhet korfstoppning ägt rum. Nya kokpannor, köttkvarnar, korfsprutor, blandningsbackar af emaljeradt gjutgods samt cementkar för saltning, ha af flera under året anskaffats.

Vid slutet af år 1905 funnos här i staden, med en å Gårda i Örgryte socken inberäknad, som äfven stått under Göteborgs hälsopolis kontroll, 46 charkuteriverkstäder. I och med Lundbys införlifning med staden den 1 januari i år ökades antalet med 6 och utgjorde då hela antalet härvarande korf-

fabriker 52 st. Under året ha 7 nya tillkommit och 13 blifvit nedlagda, hvadan vid årets slut samma antal förefanns som vid dess början och hvori korffabri- kation ägde rum. En af de nedlagda verkstäderna har omändrats till bostad, men stå de öfriga outhyrda; desamma äro små och ha i dem obetydlig till- verkning bedrifvits.

En hel del hygieniska matvarubutiker ha under året blifvit inredda med golf af victoria eller marmorplattor, linolit eller linotol, med väggar af hvit- glaserade kakelplattor, tak af glas, diskar af ek eller annat träslag, i senare fallet oljemålade, samt försedda med diskskifvor af marmor. Ett femtontal af dem äro belägna här och hvar i staden och användas mestadels till för- säljning af köttvaror, men några af dem äfven till försäljning af fisk eller smör. Förutom dessa ha alla de butiker, som under året inrättats i de nya afdelningarna af saluhallen å Kungstorget och flera af butikerna i Bazar Alliance, äfvenledes blifvit på så sätt inredda.

Öfver matvaruaffärernas antal och beskaffenhet inom nuvarande hallar och bagerier lämnas i nedanstående tabell en öfersikt.

Handelsvarans art	Kungstorget Saluhallen å Kungstorget	Bazaren å Kungstorget	Tätet å Kungstorget	Bazar Alliance	Fiskhallen å Fisktorget	Vädersågen Fiskhallen å Fisktorget	Skanstorgs- hallen	Masthuggs- bazaren	Götahallen	Torghallen	F. d. Central- hallen	Summa
Kött af storboskap m. m.	11	30	15	10	—	—	10	2	3	1	1	83
» » häst	1	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—	4
» » svin	18	—	7	8	—	—	1	1	1	—	—	36
Korf och charkuterivaror	3	—	—	8	—	—	—	1	—	1	—	13
Villebråd och tamfågel	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	3
Färsk fisk	—	—	—	—	51	2	—	—	—	—	—	54
Salt fisk	1	—	—	1	—	—	2	1	1	—	—	6
Bröd och karameller m. m.	7	—	1	8	—	—	—	—	3	1	1	21
Smör och ost	21	—	—	12	—	—	2	3	2	2	1	43
Mjök	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2
Frukt	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Rotfrukter och grönsaker	—	—	—	1	—	—	2	1	—	—	—	4
Mjöl och gryn	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2
Summa	65	30	24	51	51	2	17	9	13	8	3	273

Af ofvanstående tabell synes således bland annat, att kött, fläsk och därpå beredda varor saluhållits i 136 af hallarnas och bazarens butiker, men har handel med dylika varor dessutom bedrifvits i 105 andra butiker, belägna här och hvar i staden. Öfver alla dessa köttaffärer, äfvensom öfver charku- teriverkstädernas belägenhet inom olika stadsdelar, meddelas i tabell 6 en öfersikt. Förutom i dessa 241 butiker, hvori köttvaror nästan uteslutande

eller åtminstone i öfvervägande mängd saluhållits, finnas inom staden dessutom flera hundrade butiker, gående under namnen »diverse-, matvaru- eller hus-hållshandel», där förutom bröd, mjölk, smör, ost, specerier m. m., äfven nästan alltid försäljas småpartier af salt och rökt fläsk samt charkuterivaror, hufvudsakligast rökta korfsorter och syltor, hvilka till dessa numera mestadels levereras af de 3:ne slakteriaktiebolagen, som här under året börjat sin verksamhet.

I tabellerna 7 och 8 äro uppgifter lämnade å bageri- och mjölkförsäljningslokalernas antal och beskaffenhet vid årets slut. Däraf synes, att de förras antal då uppgick till 188 och de senares till 530, alltså en ökning af de förra med 12 och de senare med 20 i förhållande till året därförut, hvilket till en del varit beroende på Lundby sockens införlifning med staden under året, där vid årets slut funnos 10 bagerier och 42 lokaler, där mjölkförsäljning ägde rum.

Bagerierna voro vid årets slut 111 belägna ofvan jord och 77 i källarevåningar. I nya hus ha under året 11 bagerier tagits i användning och ha likaledes 4 nya bagerier blifvit inredda i gamla hus. I 76 af bagerierna bakades endast husbröd, i 87 endast thébröd och i 25 bägge sorterna. I 52 fall har bostaden varit med bagerilokalen sammanhängande och i 136 fall belägen utom densamma. 176 af bagerierna ha enligt tillsyningsmännens uppgifter antecknats som snygga och 12 såsom hafvande varit af medelmåttig snygghet. Likaledes ha enligt desammas uppgifter 86 under året blifvit reparerade. Samtliga bagerierna hade vid årets slut en arbetspersonal af 975 personer, däribland största delen kvinnor.

Af försäljningslokaler för mjölk och grädde voro vid årets slut 376 belägna ofvan jord och 154 i källarevåningar. I 250 fall har bostad varit med mjölkförsäljningslokalen sammanhängande och i 280 fall belägen utom densamma. Såsom snygga ha enligt uppgifter från tillsyningsmännen 515 blifvit antecknade, och 15 såsom hafvande varit af medelmåttig snygghet. I 528 af lokalerna försålde grädde, i 516 oskummad och i 521 skummad mjölk. I nya hus ha 37 olika affärer under året blifvit öppnade och ha 15 dylika nya affärslokaler blifvit inredda i gamla hus.

I 149 fall ha af hälsopolisen påpekade bristfälligheter i lokalerna blifvit afhjälpta. Handeln med mjölk och grädde har i 509 butiker äfven omfattat bröd, i 386 hökerivaror och i 216 äfven fotogen, som dock nästan alltid förvarats utom butiken, men dock distribuerats af butikspersonalen.

Sådana personer, hvars såväl bageri- som mjölkförsäljningslokaler vid årets slut antecknats ha varit af medelmåttig snygghet, ha af hälsopolisen lämnats anmaningar att snarast möjligt åter låta försätta dem i snyggt skick.

f. **Kemiska analyser.** (Stadskemisten, doktor J. E. Alén.)

Under året hava 4,811 föremål inlämnats till laboratoriet för undersökning:

1) närings- och njutnings-medel	1,270	prov
2) vatten.....	126	»
3) kemikalier och kemiskt-tekniska produkter	1,347	»
4) fettartade substanser (incl. lysoljor, eteriska oljor, fernissor o. d.)	292	»
5) malmer, bärgarter, bränslematerialier o. d.	97	»
6) foderämnen	116	»
7) gödningsämnen	33	»
8) arsenikprov	1,421	»
9) divärse	109	»

Summa 4,811 prov.

Det stora flertalet analyser hava utförts på:

arsenikprov.....	1,421	prov = 29,5 %
pappersmassa: torr trämassa.....	681	prov
våt »	266	»
vått lumphalvtyg	120	»
mjölk: oskummad komjölk	550	»
skummad	170	»

Summa 3,202 prov = 66,6 %

För Göteborgs hälsovårdsnämnds räkning hava följande föremål blivit under året undersökta:

	Antal prov		Antal prov
Kött	5	Köttextrakt	10
Korv	7	»Siris»	1
Ost	7	Oskummad mjölk	149
Smör	9	Skum- och »hushålls»-mjölk	121
Margarin	8	Grädde	136
Ister	9	Ättika.....	1
Konstister.....	5		
		Summa	468

Om dessa prov meddelas följande närmare uppgifter:

Alla köttproven malda. De prövades på svavelsyrighet, borsyra och stärkelse med negativt resultat. Vattenhalter och pris voro följande:

vatten i %, medeltal.....	69,88
högst	75,9
lägst	55,8
pris, öre per k ¹⁾ , medeltal.....	126
högst	150
lägst	120.

¹⁾ Beräknat av priset på 100 à 250 g.

Korvproven, alla köpta för att vara *köttkorv*, innehöllo mycket stärkelse. Ett av proven var konserverat med borsyra. Svavelsyrlighet påvisades i intet av proven. För övrigt ha de givit följande siffror:

vatten i %, medeltal	67,44
högst	75,6
lägst	60,4
fett i %, medeltal	12,49
högst	21,3
lägst	6,4
fett i vattenfritt prov i %, medeltal	37,51
högst	53,8
lägst	26,2.

Undersökningen av proven å helfet ost har icke givit anledning till någon anmärkning. De innehöllo:

vatten i %, medeltal	28,17
högst	31,4
lägst	24,7
fett i %, medeltal	35,46
högst	37,1
lägst	34,0
fett i vattenfritt prov i %, medeltal	49,41
högst	52,7
lägst	47,9
pris, öre per k ¹⁾ , medeltal	133
högst	140
lägst	130.

Mot smör- och margarin-proven har intet varit att anmärka. Rörande vattenhalter och pris upplyser följande tabell:

	Smör	Margarin
vatten i %, medeltal	13,07	11,89
högst	15,2	13,5
lägst	11,8	9,9
pris, öre pr k ²⁾ , medeltal	220	158
högst	230	170
lägst	190	140

Undersökningarna av ister- och konstister-proven företedde intet anmärkningsvärt. De kostade:

	Ister	Konstister
pris, öre per k ²⁾ , medeltal	121	100
högst	140	100
lägst	100	100

En av säljarne av konstister hade i strid med lagen i sin butik intet anslag, som upplyste, att konstister där saluhölls.

¹⁾ Beräknat af priset på 500 g.

²⁾ » » » » 100 g.

Av köttextraktproven hava nio underkastats utförliga analyser. Och »Siris», som är ett köttextrakt-surrogat, har undersökts på samma sätt. Rörande dessa provs emballering och etiketter meddelas följande uppgifter.

1) Burk av lergods. Etikett: »Extractum carnis Liebig manufactured by the Liebig's extract of meat company limited London Manufactories in South America, Fray Bentos» etc. . . . »General depot, Antwerp» etc. Snett över etiketten: »Fr. Liebig.»

2) Burk av lergods. Etikett: »To the british and indian governments. Est 1865 Liebig's extract of meat genuine as manufactured by R. Tooth, Sydney, Australia. Tooth's extract of meat company 12, Duke Street, London Bridge, London. S. E.» etc.

3) Porslinsburk. Etikett: »Australisches Fleisch-Extract nach neuerbesserten Methoden hergestellt in Australien. General-Depôt: Hudoffsky & Co., Hamburg Alterwall 50.» Snett över etiketten: »W. Reimer» etc. Kapsel: »W. Reimers Fleischextract Australien W. R. General-Depôt Hamburg.»

4) Bleckburk. Etikett: »Bästa Buljong-Kapslar märke: »Hudoffsky». Hudoffsky & Co., Hamburg.» etc.

5) Bleckburk. Märken på omslagspapper: »Maggi's kapslar för buljong (bouillon gras)». »Aktiebolaget Maggi's Näringsmedel-Fabrik Kempthal (Schweiz).» etc.

6) Bleckask. Etikett: »'Monsis' Bouillon-Präparate in pulverisirter Form. Präparirt aus bestem Ochsenfleisch nebst sämmtl. Bestandtheilen die zu einer vorzüglichen Bouillon erforderlich sind» etc.

7) Glasflaska. Etikett: »Cibils Flytande Kött-Extrakt» . . . »Manufactured at Descalvados Brazil by Cie des produits cibils, Société anonyme Rue Brédérode Brussels, — Belgium. Hufvud depôt för Sverige I. Lagerwall & Co.» etc.

8) Glasflaska. Etikett: »Bouillon Norris Fluid Extract of Beef General-agent Oscar A. Hagberg Göteborg. Sole importer» etc.

9) Glasflaska. Etikett: »Reine gewürzte Fleischbrühe der Compie. Liebig. hergestellt aus frischem Ochsenfleisch Oxo bouillon General-depot Antwerpen.» etc.

10) Porslinsburk. Etikett: »Siris Siris wird angewandt und wirkt wie Fleischextract. Siris giebt Suppen und Saucen, Gemüse u. Fleisch Kraft, Wohlgeschmack u. Farbe.» Kapsel: »Gesellschaft M. B. H. Siris Frankfurt a/M.»

De viktiga bestämningarna av kvävesubstanserna äro utförda huvudsakligen efter metoder, som utarbetats av J. König och A. Bömer¹⁾. Följande tabell visar analysresultaten:

¹⁾ Fresenii Zeitschrift f. anal. Chemie 1895.

Nummer	Närmare beteckning	Vatten %	Organiska ämnen %	Total-kväve %	Kväve i form av						Lösning i kallt vatten	Eterextrakt %	Mineralämnen %	Kali %	Fosforsyra %	Klor %	Klor, beräknad som kloratrium %	
					olösliga ägg- viteämnen %	koagulerbara äggviteämnen %	albumoser %	peptoner	köttbaser %	amoniak %								andra kväve- föreningar %
1	Liebigs köttextrakt från Fray Bentos	19,51	59,62	9,40	0,02	0,09	1,61	{ ej på- visade	5,82	0,35	1,51	{ med 0,27 % olöst	0,34	20,87	8,92	4,35	2,11	3,47
2	Tooths köttextrakt från Sydney	18,31	58,59	9,04	—	0,12	1,39		»	5,58	0,33		1,62	ej klar	0,33	23,10	8,71	4,77
3	Reimers köttextrakt från Australien	18,38	63,74	9,07	—	0,18	1,84	spår (?)	5,19	0,30	1,56	» »	0,17	17,88	6,49	3,91	2,90	4,78
4	Hudoffskys buljongkaps- lar	11,86	23,22	3,50	—	0,17	0,74	—	1,87	0,02	0,70	» »	0,26	64,92	2,99	2,45	35,15	57,92
5	Maggis buljongkapslar ..	8,20	27,88	2,65	0,05	0,03	0,30	—	1,29	0,07	0,91	grumlig	10,64	63,92	2,26	1,41	35,72	58,86
6	Monsis buljongpreparat .	11,18	19,13	2,58	—	0,03	0,30	{ ej på- visade närva- rande	1,26	0,13	0,86	»	2,92	69,69	2,43	1,73	38,13	62,83
7	Cibils flytande köttextrakt	65,75	18,14	2,97	—	0,06	0,73		1,54	0,15	0,49	ej klar	0,26	16,11	1,96	1,41	7,57	12,48
8	Norris » »	68,33	15,49	2,20	—	0,04	0,38	spår	1,18	0,10	0,50	» »	0,36	16,18	1,83	1,37	7,62	12,56
9	Oxo-buljong	61,37	21,38	3,28	—	0,12	0,68	{ icke mycket	1,68	0,15	0,65	» »	0,19	17,25	2,76	1,72	7,18	11,82
10	Siris	18,27	45,93	5,30	—	0,01	0,09		spår (?)	2,92	0,19	2,09	klar	0,85	35,80	4,51	3,53	13,50

De undersökta tio proven representera fyra olika grupper. Den första (proven 1—3) utgöres av verkliga, rena eller nästan rena köttextrakt; den andra gruppen (proven 4—6) innehåller koksalt som huvudbeståndsdel; den tredje gruppens (proven 7—9) huvudbeståndsdel är vatten; och slutligen bildar prov 10 ensamt den fjärde gruppen. Detta prov är, som ovan nämnts, intet verkligt köttextrakt och utgives icke håller för att vara det. — Beräknas kali-, fosforsyre- och klor-halterna på askan* (mineralämnena), erhålles följande procenttal:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kali	42,7	37,7	36,3	4,6	3,5	3,5	12,2	11,3	16,0	12,6
Fosforsyra	20,8	20,7	21,9	3,8	2,2	2,5	8,8	8,5	10,0	9,9
Klor	10,1	13,1	16,2	54,1	55,9	54,7	47,0	47,1	41,6	37,7

Kali- och fosforsyre-halterna visa sig normala i de tre första proven och klorhalterna i de två första. I prov 3) synes klorhalten vara litet för hög. Övriga köttextraktprov visa alla mycket abnorma kali-, fosforsyre- och klorhalter.

Då köttbaserna äro de beståndsdelar, som huvudsakligen betinga dessa varors värde — vatten, koksalt, ävensom möjligen tillsatta kryddor, färg- och fettämnen kosta intet eller jämförelsevis litet — meddelas följande värdeberäkningar jämte en del andra uppgifter:

Nummer	Närmare beteckning	Färg	Konsistens	Extraktets		100 g kostar öre	100 g kväve i form av köttbaser kostar kronor
				vikt (netto) g	pris öre		
1	Liebig's köttextrakt	gulbrun	seg	113,8	240	211	36,25
2	Tooths »	mörkbrun	»	53,2	125	235	42,11
3	Reimers »	»	»	126,9	240	189	36,42
4	Hudoffskys buljongkapslar	»	degig	42,9	100	233	124,60
5	Maggis »	»	»	67,9	150	221	171,32
6	Monsis buljongpreparat	gulbrun	grynig	15,8	40	253	200,79
7	Cibils köttextrakt	»	flytande	218,4	165	76	49,35
8	Norris »	»	»	214,2	165	77	65,25
9	Oxo-buljong	»	»	55,5	60	108	64,29
10	Siris	mörkbrun	seg	26,8	50	187	(64,04)

Vid värderingen har icke någon hänsyn kunnat tagas t. eks. till embal-lagets beskaffenhet. Detta invärkar naturligtvis något på varans pris, så att t. eks. Tooths extrakt, som är köpt på hälften så stora burkar som Liebig's extrakt, blir därigenom dyrare. Och doseringen i kapslar förhöjer givetvis

Ett prov vinättika höll:

ättiksyra, g per 100 cm ³	7,26
extrakt, » » » »	0,71
aska, » » » »	0,084

De senare talen äro för låga, för att provet skall kunna vara äkta vinättika.

Den 20 september 1905 blevo på uppdrag av Hälsovårdsnämnden en del vattenprov tagna. Det redogjordes ej i föregående årsberättelse för undersökningen av dessa prov, emedan det då var meningen, att dessa vattenundersökningar skulle fortsättas. Då så emellertid nu icke blivit fallet, lämnas i det följande en redogörelse för dessa undersökningar:

Vattenprov, taget vid ytan i	Stora Hamkanalen på norra sidan, väst invid Drottningtorgsbron	Vallgraven		Göta älv vid bojen rakt utanför Vallgraven			
		på östra sidan mellan L. Drottning- o. L. Kungsgatorna, mitt för synagogan	på södra sidan mitt för gamla Sahlgrenska sjukhuset				
Vattnets temperatur vid provtagningen vid middagstiden	+ 13,2° C	+ 13,2° C	+ 14° C	+ 14° C			
På 100,000 delar vatten	Fast substans.....	33,2	21,6	45,2	238,8		
	Glödgningsförlust.....	8,8	8,0	12,4	45,6		
	Mineraliska ämnen	24,4	13,6	32,8	193,2		
	Syreförbrukning ¹⁾	0,72	0,96	1,88	1,64		
	Amoniak	0,04	0,02	0,04	0,15		
	Albuminoid-amoniak	0,04	0,04	0,06	0,10		
	Klor	13,06	9,09	18,18	112,54		
Motsvarande klornatrium ..	21,53	14,98	29,96	185,54			
Färgprov: cm ³ karamellösning ²⁾	26	26	26	26			
Reaktion på salpetersyrighet ..	mycket svag	ingen	ingen	ingen			
» » salpetersyra	ingen	»	»	»			
Suspenderade ämnen	obetydligt	obetydligt	obetydligt	obetydligt			
		Dag för undersökning	Dag för undersökning	Dag för undersökning	Dag för undersökning		
Syre i vattenluften i %	25,3	²⁰ / ₉	24,1	²¹ / ₉	11,6	²¹ / ₉	—
» » » »	19,0	²⁸ / ₉	17,9	²⁵ / ₉	11,3	²⁸ / ₉	9,1
» » » »	13,0	³⁰ / ₉	10,9	³ / ₁₀	10,2	⁷ / ₁₀	7,5
» » » »	10,9	²⁸ / ₁₀	9,6	²⁵ / ₁₀	7,6	²⁸ / ₁₀	2,8
Vattnet luktade	icke	²⁷ / ₁₀	icke	²⁷ / ₁₀	illa	²⁷ / ₁₀	illa
» »	»	¹⁶ / ₁₁	»	¹⁶ / ₁₁	»	¹⁶ / ₁₁	»

¹⁾ Enligt Kubels metod.

²⁾ Metoden är beskriven t. eks. i årsberättelsen för 1899, sid. 37.

Undersökningen visar, att provet från Götaälv betydligt avviker från de övriga proven såsom innehållande en stor mängd salter (klorider). Av syreförbrukningstalen, syrebestämningarna i vattenluften och luktproven framgår, att de två första proven äro i hygieniskt hänseende väsentligt bättre än de två senare proven. Av undersökningen på de kvävehaltiga föreningarna — möjligen med undantag för amoniaken i Götaälvs vatten — och färgproven kan man i detta fall icke draga någon slutsats rörande den relativa beskaffenheten hos vattenproven. Vid provtagningstillfället rådde svag sydostlig vind och 767 mm barometertryck. Under flere dagar förut hade det icke varit någon nederbörd.

Bland övriga prov, som på laboratoriet undersökts, må följande omnämnas.

Av fyra från Uddevalla hälsovårdsnämnd insända köttfärsprov voro tre konserverade med svavelsyrlighet.

Ett mikroskopiskt undersökt prov av kött från Borås visade sig hålla trikiner.

En som smör såld vara utgjordes av margarin.

Fyra prov choklad-pralliner ha undersöks på alkohol med följande resultat:

	1	2	3	4
100 pralliner vägde.....	475,43 g	512,60 g	502,13 g	451,73 g
1 prallin innehöll alkohol	0,016 g	0,080 g	0,032 g	0,023 g
100 g » » »	0,30 g	1,70 g	0,63 g	0,51 g
Lösningen i prallinerna innehöllo volymp-% alkohol	0,80	7,12	3,90	4,18

Följande tabell utvisar fetthalterna hos samtliga de prov, vilka under året inlämnats under namn av oskummad mjölk:

2 prov under 1,5 %	} = 0,9 % av proven
3 » med 1,5—1,99 %	
20 » » 2 —2,49 %	= 3,6 » » »
162 » » 2,5—2,99 %	= 29,5 » » »
363 » » minst 3 %	= 66,0 » » »

Summa 550 prov 100,0 %

Liksom föregående år härstammar en stor del av proven från en margarinfabrik, vilken kontrollerar sina leverantörer och därför blott undantagsvis erhåller mjölk med fetthalt under 3 %. Detta är anledningen till, att procenttalet för mjölkprov med minst 3 % fett är så jämförelsevis stort.

Förfalskade voro påtagligen följande prov å »oskummad» mjölk:

	Vattenspädda			Skummad	5
	1	2	3	4	
Egentlig vikt vid + 15° C	1,017	1,024	1,027	1,036	—
Fett i %	1,54	2,94	2,75	2,34	0,72

Ett prov marsala-vin uppfylde ej farmakopéns bestämmelser.

Alkoholhalten hos ett prov bränvin var endast 35,8 volym-%.

De under föregående år utförda och publicerade hallonsaftundersökningarna hava synbarligen haft en viss effekt, ty flera sådana prov ha förekommit till undersökning, mot vilka inga anmärkningar kunnat göras i fråga om vattenspädning, färgning o. s. v. Flere fabrikanter hava ock för den händelsen, att det icke varit äkta safter, börjat på etiketterna — eventuellt ekstra etiketter — uppgiva, om varorna varit t. eks. beredda med ekstra tillsatt vatten, färgade eller försatta med salicylsyra.

Tre saffranprov höllo resp. 30,7, 34,4 och 35,4 % askbeståndsdelar och visade sig därigenom förfalskade; det sista provet innehöll dessutom kantblommor av *Calendula officinalis*. I ett saffranprov bestämdes feminellhalten till 20 %, vilket är för mycket, för att saffran skall kunna betecknas som ren.

En sockerbeta, odlad på en ö här i skärgården, innehöll ej mindre än 20,4 % socker.

Blodröd »köttsaft», avsedd för färgning av korv, utgjordes av en tjärfärg, som för övrigt icke var fri från arsenik.

Tio för färgning av matvaror avsedda färgämnen voro alla tjärfärger.

»Kemisk ren» ättiksyra innehöll små mängder koppar, järn och andra föroreningar (inalles 0,2 g per l).

Resultatet av de undersökningar, som värkstälts å Göteborgs vattenledningsvatten, återfinnes i vattenvärksstyrelsens årsberättelse i stadsfullmäktiges handlingar 1907.

Förfalskat var ett prov kristallsoda; det höll 22 % kristalliserat glaubersalt.

Ett prov av natriumsulfat var underhaltigt, i det att det höll 92 i stället för garanterade 96 % rent salt.

Ett prov »ren» mönja innehöll 8,5 % främmande ämnen.

En kokostvål, som skulle hållit minst 70 % fettsyra natron, höll blott 59,3 %.

Förfalskade med mineralolja voro två bomolje-, ett bomullsfröolja- och ett rovolje-prov.

En maskinolja var blandad med ej mindre än 62 % vatten.

På grund av förordnande för undertecknad som kontrollant av eldfarliga oljor hava 161 flammningstemperaturbestämningar med Abels apparat blivit utförda.

Ett prov linfrökakmjöl innehöll mycket ogräs, och ett havrefodermjöl var blandat med risfodermjöl.

En underhalt på 1,3 % fosforsyra förekom hos ett prov benmjöl.

Bland de 1,421 arsenikproven, bestående av tapeter, vävnader, garner, färger, kemikalier m. m., som undersökts på ensamt arsenik, hava 392 (= 27,6

%) visat sig vara arsenikhaltiga, d. v. s. givit ogenomskinliga arsenikspegelar (enligt Fresenii-Babos metod). Dock då att märka, att en betydlig del av dessa prov varit av den beskaffenhet, att de icke kunnat hänföras till i arsenikstadgan upptagne föremål, varför de icke kunnat förklaras i handeln förbjudna. Många prov hava för övrigt hållit i lag tillåtet spår av arsenik (vid analysen givit genomskinliga arsenikspegelar).

Ett härmedel innehöll stor mängd blysalt; ett annat innehöll koppar och arsenik (det senare visserligen i ringa mängd).

g) Andra ärenden.

Anställande af läkaresundhetsinspektör. I anledning af utförligt motiverad framställning från förste stadsläkaren om anställande af läkare i Hälsovårdsnämndens tjänst med uppdrag att i främsta rummet handhafva bostadshygien och dispensärverksamhet, beslöt Hälsovårdsnämnden den 10 okt. att framdeles hos stadsfullmäktige göra framställning i enlighet med det gjorda förslaget.

Apoteksärenden. Genom Kgl. Bref af 29 juni 1906 har dels föreskrifvits, att ett nytt apotek med personligt privilegium och med benämningen »Delfinen» skall inrättas i Göteborg vid eller i omedelbar närhet af Masthuggstorget inom det område, som begränsas af östra gränsen af Masthuggstorget — Andra Långgatan — Johannisplatsen — Första Långgatan, dels ock i samband därmed, att apoteket Hjorten skall vara förlagdt inom det område, som begränsas af Kommendörsgatan — Allmänna vägen — Östra gränsen af Stigbergstorget — Carl Johansgatan samt apoteket Svanen vid eller i närheten af Järntorget eller eljest inom det område, som begränsas af Brogatan — Järntorgsgatan — Järntorget — Andra Långgatan — Nordhemsgatan — Nya Kajen, dock med rätt beträffande sistnämnda båda apotek, att förlägga desamma ett hvart äfven vid yttre sidorna af de för apoteket nu fastställda gränser.

Afsyning har under året verkstälts af förste stadsläkaren å följande apotek, nämligen Hjorten och Svanen den 11:te och 14:de december samt Nordstjärnan den 21:ste i samma månad.

Visitationen af stadens öfriga apotek verkställdes under nov. och dec. månader.

Fråga om vattenklosetter. Efter framställning af Hälsovårdsnämnden beslöto Stadsfullmäktige den 20 dec. att söka fastställelse å sådan ändring af renhållningsstadgan, att Hälsovårdsnämnden måtte erhålla rätt att medgifva användande af vattenklosetter med aflopp i hamn, kanaler eller vallgraf, såvida tillfredsställande anordning för spillvattnets renande förefunnes.

Upptagningsanstalt för sinnessjuka. Sedan Stadsfullmäktige den 31 maj beslutit godkänna de af Kgl. Maj:t och riksdagen faställda villkoren för bifall till fullmäktiges ansökan om uppförande vid Göteborgs hospital för stadens

räkning af en upptagningsanstalt för sinnessjuka, anslogs nödiga medel för byggnadernas uppförande och uppdrogs åt Hälsovårdsnämnden att inkomma med förslag till budget, taxa å afgifter och till öfriga åtgärder, som kunde erfordras för anstaltens tagande i bruk.

Renhållningsärenden. Hälsovårdsnämnden har under året gjort hemställan hos Magistraten om utfärdande af skärpta bestämmelser för renhållningen af gator, torg och andra allmänna platser med trottoarer och rännstenar. Med godkännande häraf har också kungörelse i sådant afseende af Magistraten utfärdats.

Hos renhållningsstyrelsen har hemställan gjorts, att densamma måtte taga under öfvervägande förslag till åtgärder för särskiljande af olika slag af sopor.

Fattighusån. På grund af hos Stadsfullmäktige väckt förslag om att med utförande af den i juni 1905 beslutade fångdammen öfver Vallgrafven skulle anstå, och att erforderliga åtgärder för igenläggande af Fattighusån skulle vidtagas, beslöto fullmäktige att godkänna den första delen af denna hemställan och att åt en beredning uppdraga att efter hörande af hamnstyrelsen i fråga om förslaget senare del afgifva yttrande i frågans hela vidd samt därvid jämväl undersöka, huruvida icke det med förslaget afsedda syftet kunde nås på annat måhända lämpligare sätt än förslaget angäfvde.

Dränering af kyrkogård m. fl. ärenden. Hälsovårdsnämnden har afgifvit yttrande i fråga om dränering af Östra begravningsplatsen samt yttrande och svaromål i ärenden angående *torghandeln med kött, slakttvänget, olägenheter från fabriksdrift m. fl.*

III. Sjukvården.

Sjukvården ombesörjdes vid årets slut af 78 läkare. Under året hafva 3 läkare afflidit, 1 afflyttat till Stockholm, 6 hafva hit inflyttat.

Öfver den af stadens 11 distriktsläkare utöfvade sjukvården redogöres i Tab. 17 och 18. Antalet af dem behandlade sjukdomsfall har uppgått till 13,450.

För sjukbesök nattetid (fr. kl. 10 e. m. till kl. 7 f. m.) i medellösa hem har Nämnden utbetalt 2,150 kronor. I medeltal för de 5 föregående åren utbetaltes 1,906 kronor.

För medicin åt medellösa utom fattigvårdsanstalten utbetalte fattigvårdsstyrelsen 18,494 kronor. Föregående 10 års kostnader i detta afseende uppgingo till:

För år 1896.....	Kr. 23,778: —
» » 1897.....	» 24,840: —

För år 1898.....	Kr.	23,129: —
» » 1899.....	»	23,696: —
» » 1900.....	»	22,476: —
» » 1901.....	»	23,011: —
» » 1902.....	»	30,674: —
» » 1903.....	»	29,086: —
» » 1904.....	»	28,364: —
» » 1905.....	»	31,336: —
» » 1906.....	»	18,494: —

De stora kostnaderna för medicin åt obemedlade utom fattigvårdsanstalten ha en längre tid varit föremål för fattigvårdsstyrelsens uppmärksamhet, och föranledde densamma att år 1903 utfärda ett cirkulär med skärpta bestämmelser i fråga om beviljande af fri medicin. Då något resultat häraf icke kunde påvisas, återupptogs frågan under år 1906, och beslöt styrelsen att utfärda nya restriktioner i frågan gående ut på att endast stadens distrikts- och poliklinikläkare finge utskrifva fri medicin och endast åt sådana patienter, som af dem erhållit fri läkarevård. Vederbörande kretsforeståndare har att intyga den hjälpsökandes behörighet att erhålla fri läkarevård och medicin.

Detta beslut trädde i kraft den 1 juli. Då fattigvårdsstyrelsen emellertid icke ansåg sig kompetent utöfva nödig kontroll öfver frågan i sin helhet, hemställde densamma, huruvida icke Hälsovårdsnämnden ville öfvertaga denna angelägenhet jämte därmed förenade kostnader, och sedan Nämnden förklarar sig härtill villig, beslöto Stadsfullmäktige att åt Hälsovårdsnämnden uppdraga handhafvandet af utdelningen af den fria medicinen, hvars kostnader hädanefter sålunda skulle upptagas å Nämndens stat.

Antalet praktiserande *barnmorskor, tandläkare och fältskärer* utgjorde resp. 100, 23 och 2.

Å *Epidemisjukhuset* (läkare Dr Hj. Wennerberg) har under året vårdats 887 personer, af hvilka under året intagits 841. 6 personer ha varit intagna för observation.

Sjukdomarne ha fördelats enligt följande tabell:

	Kvarliggande från år 1905		Intagna under år 1906		Summa vårdade år 1906		Afförda år 1906				Kvarliggande till år 1907	
							friska		döda			
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
Nervfeber	—	—	43	48	43	48	38	47	5	1	—	—
Skarlakansfeber	14	9	165	170	179	179	136	138	4	4	39	37
Difteri	7	10	149	146	156	156	139	138	14	12	3	6
Angina	1	—	35	43	36	43	36	43	—	—	—	—
Annan sjukdom	4	1	29	13	33	14	30	8	3	5	—	1
Summa	26	20	421	420	447	440	379	374	26	22	42	44

Frånräknas de till 1907 kvarliggande äro mortalitetssiffrorna

för samtliga sjukdomar ..	801	vårdade,	48	döda =	5,93	%
» nervfeber	91	»	6	» =	6,59	»
» skarlakansfeber	282	»	8	» =	2,83	»
» difteri + croup	303	»	26	» =	8,58	»
» angina	79	»	0	» =	0,00	»
» annan sjukdom	46	»	8	» =	17,39	»

Af difteripatienterna hafva 56 haft croupsymptom; af dessa ha 10 eller 17,86 % affidit. Af croup utan påvisbara difteribaciller ha förekommit 65, hvaraf 13 eller 20 % affidit. För de rena svalgdifterierna är mortaliteten alltså 1,65 %.

Samtliga patienter med croupsymptom utgjorde sålunda 121 med 23 döda (19,01 %). Å 17 crouppatienter har ej något operativt ingrepp behöft göras; å öfriga 104 har operation företagits, hvaraf i 92 fall endast intubation, i 12 fall både intubation och tracheotomi.

Af de endast intuberade afledo 13 och af dem, å hvilka båda operationerna företagits 10. Totalmortaliteten för de operativa ingreppen var sålunda 22,11 %.

Sjukhusets ekonomiska ställning framgår af följande tablå:

Inkomster:

Från Göteborgs hälsovårdsnämnd	61,525: 33
» betalande patienter	1,847: —
» diverse inkomster	35: —
» gräskörden vid sjukhuset	25: —

Kronor 63,432: 33

Utgifter:

Inventariers underhåll	1,079: 76
Nyinköpta inventarier	2,025: 88
Byggnaders underhåll	4,491: 21
Parkens underhåll	283: 99
Aflöningar	17,862: 28
Mathållningen	16,951: 60
Uppvärmning	5,153: 79
Belysning	2,602: 70
Tvätt (tvätterskornas mat och lön)	3,370: 31
Vattenförbrukning	969: 80
Medikamenter	1,239: 98
Antidifteriserum	1,895: —

Trpt Kr. 57,926: 30

	Trpt Kr. 57,926: 30
Forselkostnader	1,332: 25
Diverse förbrukningsartiklar för sjukvården	1,408: 33
Skrif- och tryckkostnader	125: 04
Renhållning	1,052: 92
Telefon	840: —
Diverse biträde	603: 24
Diverse utgifter	144: 25
	<u>Kronor 63,432: 33</u>

Om man ifrån utgiftssumman 63,432: 33 afräknar:

Inventariers konto	2,025: 88	
Byggnaders underhåll	4,491: 21	
Parkens underhåll	283: 99	
Diverse utgifter	144: 25	6,945: 33
återstår såsom utgifter för den egentliga sjukvården	kr. 56,487: —	
och uppgår sålunda kostnaden:		
för hvarje underhållsdag till	kr. 2: 47,14	
» » inskrifven person till	» 60: 09,25	
» » under året upptagen säng till	» 902: 06	
Medikamentkostnaden för hvarje sjuk har varit	» 1: 40,11	
» pr dag » » » » »	» 0: 05,59	
Utspisningskostnaden pr dag har varit	» 0: 80,62	
» efter afdrag af personalens mathållningskostnad	» 0: 39,30	
Medeltalet för hvarje dag å sjukhuset inskrifne har uppgått till	62,62	
» » » » » » vårdade » » »	60,73	
» » » » » » för observation » » »	0,45	
» » » » » » intagne anhörige » » »	1,44	
Underhållsdagarnes antal har uppgått till	22,856	
däraf för icke betalande	21,766	
» » betalande å enskildt rum	268	
» » » » allmänt »	822	22,856
Medeltalet underhållsdagar för hvarje vårdad sjuk har varit	25,04	
» » » » på observ. intagen » »	6,34	
» » » » anhörig » »	18,07	

Hemmet för lungotssjuka. (Dr. G. Carlström).

Vid slutet af år 1905 kvarlägo 57 patienter, 26 män och 31 kvinnor. Af dessa voro 4 patienter intagna år 1903, 17 st. intagna 1904 och 36 under år

1905. Under år 1906 intogos 44 män och 43 kvinnor och hela antalet under året vårdade patienter uppgår sålunda till 144 st.

Af dessa hafva under året 26 män och 24 kvinnor (50 patienter = 34,7 %) affidit. Förbättrade och delvis arbetsföra hafva under året utskrifvits 28 patienter; oförbättrade ha utskrifvits 7, däraf 2 till barnbördshuset på grund af förestående förlossning, 1 till Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset för undergående af röntgenbehandling för hudtuberculos och de öfriga 4 på egen begäran, ett par för att söka behandling på annat håll.

Under årets lopp hafva ytterligare ett par sängar insatts och uppgår numera den ordinarie beläggningen på sjukhuset till 60 sängar. Högsta antalet på en gång vårdade patienter har uppgått till 61. Medeltalet underhållsdagar per patient uppgår till 143 och medeltalet underhållsdagar för under året affidna eller utskrifna patienter till 109 dagar. Till år 1907 kvarligga 59 patienter (27 män och 32 kvinnor); af dessa ha vårdats på hemmet sedan 1903 2 st., sedan 1904 6 st. och sedan 1905 6 st.

Bland komplikationer till lungtuberculosen, hvilka under året förekommit må nämnas:

Larynx tuberculos	10 fall
Tarmtuberculos	16 »
Coxit	2 »
Spondylit	1 »
Kronisk nephrit	7 »
Pyopneumothorax	1 »
Org. hjärtfel	1 »
Miliartuberculos	1 »
Trombos	2 »
Graviditas	2 »

Hämoptyser hafva under året ofta förekommit men i allmänhet utan att medföra någon allvarligare försämring i patienternas tillstånd, dock hafva under året tvänne patienter affidit under pågående våldsamma blödningar.⁵

Tuberculin har under det gångna året användts i therapeutiskt syfte i 23 fall. Alt-Tuberculin, Koch, har gifvits och hafva med detsamma behandlats feberfria patienter, oafsedt hvilka lungförändringar de företett, då inga andra kontraindikationer funnits; dock har tuberculin endast användts efter tillfrågan af patienterna, huruvida de önskade sådan behandling. Något utåtande beträffande resultaten kan gifvetvis ej nu göras, men synas de dock mana till fortsättning med användandet af detta medel.

Under året har en ommålning af sjukhusbyggnaden i sin helhet, förutom en del reparationsarbeten å densamma, måst företagas.

På grund af det ökade patientantalet har sjukhusets förråd (som från

början varit knappt tilltaget åt det dåvarande antalet patienter, 49 st.) blifvit ofullständigt och måste en tämligen afsevärd ökning af detsamma under kommande år göras.

Vid årets slut väntade 45 patienter (14 m. och 31 kv.), hvilkas ansökningar beviljats, på inträde i Hemmet.

Allt jämt framträder olägenheten att ej kunna från Hemmet utskrifva patienter, hvilkas sjukdom man lyckas få till stillestånd, men som på grund af destruktionen i lungorna aldrig kunna återvinna arbetsduglighet. Dessa invalider skulle, om ekonomien i hemmet ej lade hinder i vägen därför, mycket väl kunna vårdas i sina respektive hem, åtminstone i de fall, då ej småbarn finnas i familjen, och dessa under mer än årslång sjukhusvistelse vid snygghet, ordning och försiktighet med upphostningarne invande patienter skulle gifvetvis i sina hem vara betydligt mindre smittofarliga än de patienter, som nu i stället få i afvaktan på plats under lång tid kvarblifva i sina hem och där, visserligen medvetna om smittofaran, dock på grund af bristande undervisning om skyddsåtgärder och vana därvid, sprida smittan. Detta är en sida i tuberculosvården, som säkerligen bör bli föremål för en blifvande dispensärverksamhet. En annan sak, som äfven bör blifva föremål för dispensärverksamhet, är beredande af arbete åt personer lidande af lungtuberculos, hvilka genom sanatorie- och sjukhusvård blifvit fullt arbetsföra eller delvis arbetsdugliga, men om hvilka man ej med bestämdhet kan försäkra, att de äro för sin omgifning fullt ofarliga. Det är nämligen mycket ofta en anledning till att patienter lång tid måste behållas på sjukhuset, att de trots goda krafter och vilja att arbeta ej någonstädes kunna erhålla sådant, emedan man ej vågar mottaga dem i sin tjänst. Kunde genom en dispensärs verksamhet en arbetsförmedlingsanstalt eller möjligen en »arbetsutlämningsanstalt» inrättas, genom hvilken arbetsdugliga tuberculösa personer kunde sättas i tillfälle att få arbete, och äfven om detta arbete någon gång finge betalas för högt, så skulle många sådana personer bli i tillfälle att lång tid försörja sig själfva, i stället för att falla fattigvården till last. Och det bör ej vara någon svårighet att åt dem bereda arbete, sådant, att man ej riskerar genom detsamma sprida smittan (exempelvis: åt män, trädgårdsarbete, snickeriarbete för blifvande lackering; för kvinnor, linnesömnad och åtskilligt annat). För patienterna själfva skulle det vara psysiskt uppryckande att få genom arbete bidra till sitt uppehälle i stället för det nedtryckande och förslöande att känna sig på grund af sjukdomen bortstött från samhället, hänvisad att lefva af dess gåfvor.

Hemmets inkomster och utgifter under året:

Inkomster:

Af Göteborgs Hälsovårdsnämnd.....	Kr. 36,786: 90
	<u>Summa kr. 36,786: 90</u>

Utgifter:

Inventariernas underhåll	Kr.	392: 64
Nyinköpta inventarier	»	1,621: 52
Byggnaders underhåll	»	1,936: 76
Parkens underhåll	»	66: 50
Aflöningar	»	5,703: 66
Presterliga förrättningar	»	450: —
Nattsköterska	»	730: —
Diverse biträde	»	341: 59
Mathållningen	»	15,951: 95
Uppvärmning	»	2,530: 59
Belysning	»	1,370: 14
Tvätt	»	1,576: 64
Lysol	»	384: —
Vattenförbrukning	»	500: 40
Medikamenter	»	934: 59
Diverse förbrukningsartiklar för sjukvården	»	1,446: 58
Renhållning	»	384: 26
Skrif- och tryckkostnader	»	147: 57
Telefon	»	63: —
Diverse utgifter	»	254: 51

Summa kr. 36,786: 90

Om afdrag göres för:

Inköp af inventarier	Kr.	1,621: 52
Byggnaders underhåll	»	1,936: 76
Parkens underhåll	»	66: 50
Diverse utgifter	»	254: 51
		3,879: 29
<i>Återstår såsom utgifter för den egentliga sjukvården</i>	<i>Kr.</i>	<i>32,907: 61</i>

Underhållsdagarnes antal		20,602
Medeltalet vårdade sjuke för hvarje dag		56
Totalkostnad pr dag och patient	Kr.	1: 59,7
Medelkostnad för hvarje under året upptagen säng	»	587: 64
Kostnad för patienters utspisning	»	15,951: 95
Utspisningskostnad pr dag och patient	»	0,56: 2
Medikamentskostnad pr dag och patient	»	0,04: 5
» pr patient	»	6: 50
Personalens utspisning	»	4,370: 95
» pr dag	»	0: 88

Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset afger särskild tryckt berättelse.

Holtermanska sjukhuset (D:r G. Södersten).

På afdelningen för hudsjukdomar (med 16 sängar) har under året intagits 153 patienter, vårdade under sammanlagdt 2,719 dagar med en medellängd af sjukhusvistelsen för patient uppgående till 17,8 dagar.

Å afdelningen för könssjukdomar (med 83 sängar) hafva 647 patienter intagits under året. Underhållsdagarnes antal 17,631 med en medellängd af sjukhusvistelsen af 22 dagar pr patient. Tvänne enskilda rum med badafdelning för betalande patienter hafva inredts.

Sjukhusets hela utgiftsstat uppgick till kr. 46,967,09, utgörande en kostnad af kr. 2,54 pr underhållsdag, däraf utspisning pr pat. och dag 41 öre.

Majornas sjukhus (D:r R. Hälén).

Å sjukhuset (med 26 sängar) hafva under året intagits 288 patienter vårdade under sammanlagdt 8,632 dagar med en medellängd af sjukhusvistelsen pr patient uppgående till 29,9 dygn.

Sjukhusets utgiftsstat uppgick till kr. 17,883,92, utgörande en kostnad af kr. 1,96 pr underhållsdag, däraf utspisning pr pat. och dag 40 öre.

En täckt liggveranda har uppförts efter sjukhusets hela södra sida.

Fattigvårdsanstalten Gibraltar (D:r F. O. Åberg).

Å *allmänna sjukafdelningens* 306 sängar ha under året mottagits 775 patienter, vårdade under 116,163 dagar.

Sinnessjukafdelningen med 310 platser (på hospitalafdelningen 156 och på asylen 154) har till vård mottagit 258 patienter (152 hospitals- och 106 asylberättigade).

Från år 1905 kvarlägo 279 och under året ha utskrifvits 257, däraf friska eller förbättrade 121, till hospital 22 och till asyl 27. Underhållsdagarnes antal uppgick till 103,144.

Lungsotsafdelning. Genom ombyggnad af en paviljong för koltbarn har en lungsotsafdelning, med plats för 78 patienter, under året inredts och från början af mars månad tagits i bruk. I källarvåningen är inrymd matsal med därtill hörande kök och diskrum, bad, desinfektionsugn för spottkoppar samt förrådsrum. I tre våningar äro sedan sjuksalar anordnade med plats i hvarje för 3—10 patienter samt undersökningsrum för läkaren, bostad för öfversköterskan samt för 8 sköterskebiträden och 1 städerska. Centralvärmeledning är inlagd.

Under den tid sjukafdelningen varit öppen har där vårdats 199 patienter under sammanlagdt 15,811 underhållsdagar.

Af de vårdade ha 31 utskrifvits förbättrade och arbetsföre och 69 döde.

D:r Barth. Carlsons kirurgiska privatklinik.

Sängantal 17. Under året intagna patienter 209. Underhållsdagarnes antal 4,883.

Doktorerna Lindquists och Mannheimers privatklinik.

Sängantal 16. Under året intagna patienter 240. Underhållsdagarnes antal 4,509.

Ögonsjukhuset (D:r G. Ahlström).

Sängantal 40. Under året intagna patienter 510. Underhållsdagarnes antal 7,751.

Sommarsanatoriet har utgifvit särskild tryckt berättelse för sitt 4:de verksamhetsår.

Stadens polikliniker.

Å lokalerna i Gamla Artillerikasernen har läkarehjälp lämnats åt följande antal sjuke:

på afdelningen för kvinnosjukdomar (D:r Mannheimer)	380
» för ögonsjukdomar (D:r G. Ahlström)	1,784
» för tandsjukdomar (Tandläkare Bensow)	2,740

Å lokalen i Församlingshyddan, med D:r Emil Ahlström såsom föreståndare, har behandlats 6,666 patienter, af hvilka 1,616 för invärtes och 5,050 för utvärtes sjukdomar, hvarjämte 808 tandextraktioner där verkstälts.

IV. Befolkning och dödlighet.

Tab. 9 och 10, som äro sammanställda efter *pastorsämbetenas* uppgifter, utvisa antalet *födde* inom hvarje månad och församling samt Tab. 11 befolkningens rörlighet inom hvarje församling likaledes efter prästerskapets uppgifter.

Den *kyrkoskrifna befolkningens mängd* uppgick den 1 jan. 1906 till 152,916 och den 31 dec. samma år till 156,931, hvadan sålunda under år 1906 uppstått en ökning af 4,015 individer (emot 1,680, 2,720 och 2,791 under resp. åren 1903, 1904 och 1905).

Antalet lefvande *födde* var 4,434 och *dödsfallens* antal 2,345. *Nativitetsöfverskottet*, som sålunda utgjorde 2,089, har de tre föregående åren uppgått till resp. 1,560, 1,635 och 1,635.

Öfverskottet inflyttade öfver utflyttade uppgick till 1,926. Föregående år visade siffrorna 120, 1,085 och 1,156.

Antalet lefvande *födde* utgjorde 28,9 pr 1,000 innevånare och 15,6 % af dem voro af oäkta börd. Antalet dödfödde 99, däraf 72 af äkta och 27 af oäkta börd.

Ingångna äktenskap 1,216.

Den *mantalsskrifna* befolkningen vid årets *början* 152,850, med fördelning på stadsdelar enl. Tab. 13.

Vid afläsandet af denna tab. bör iakttagas, att de därstädes angifna stadsdelarne hafva den omfattning, som tillämpades vid bostadsräkningen den 31 dec. 1905, utförligt behandlad i statistisk årsbok för Göteborg (6:te årgången, 1905). Denna gränsindelning är angifven å de litografiska kartor, som finnas bifogade årsberättelsen och till hvilka hänvisas.

Ordnar man de *olika stadsdelarne efter dödligheten* inom desamma, finner man, att på 1,000 lefvande under året aflidit

inom 13 och 14:de rotarna.....	8,1
» 15:de roten	8,5
» Lundby	11,1
» Masthugget med Kommendantsängen	11,9
» Olskroken, Redbergslid, Gamlestaden	13,1
» Masthuggsbergen	13,2
» Sydstaden	13,8
» Stampen och Gullbergsvass	13,9
» Nordstaden	14,2
» Annedal	15,3
» Landala	15,8
» Majorna	16,0
» Haga.....	16,3
» Fattighusen	84,2

Af intresse kan vara att granska dödlighetssiffrorna under *föregående* tidsperiod inom ett par af dessa stadsdelar, särskildt Landala och Haga. Det visar sig härvid att dödligheten uppgick

för 5-årsperioden 1886—1890 i Haga till	17,4,	i Landala till	22,2
» » 1891—1895 i » »	17,6, i » »	18,0	
» » 1896—1900 i » »	16,4, i » »	17,0	
» » 1901—1905 i » »	15,2, i » »	16,2	

I *tuberculos* hafva aflidit på 1,000 innevånare från de olika stadsdelarne: inom 13:de och 14:de rotarne 0,94, inom 15:de roten 1,36, inom Masthugget 2,05, inom Lundby 2,15, inom Sydstaden 2,58, inom Stampen 2,64, inom Annedal 2,76, inom Nordstaden 2,88, inom Haga 2,92, inom Masthuggsbergen 3,07, inom Olskroken 3,10, inom Majorna 3,23 samt inom Landala 3,73.

Dödligheten bland kyrkoskrifna inom staden aftidne uppgick till 14,2 på 1000, beräknad efter folkmängden vid redovisningsårets *början*. Beräknas dödligheten efter antalet döde, som kyrkoskrifne härstädes dött antingen inom staden eller ock i *kronisk sjukdom utom densamma*, och lägges till denna siffra antalet af de å *annan* ort kyrkoskrifne, som aflidit inom staden af *akut* sjukdom, så erhålles en dödssiffra af *14,5 på 1000*.

Dödligheten för hvarje månad under de senaste fem åren framgår af Tab. 12, hvars förra hälft anger dödligheten på 1000 innevånare, kyrkoskrifne vid resp. årens början.

Till jämförelse anföras dödlighetssiffrorna för år 1906 från några storstäder enl. uppgift från Registration General, London:

Bombay	54,4	Buenos Ayres	17,1
Madras	43,8	Hull	16,9
Calcutta	31,7	Sheffield	16,4
Triest	25,7	Edinburgh	16,0
Petersburg	25,5	Berlin	15,8
Dublin	24,1	Köpenhamn	15,6
Bukarest	22,3	Dresden	15,4
Breslau	21,2	Hamburg	15,3
Milano	21,0	Rio de Janeiro	15,2
Liverpool	20,6	London	15,1
New Orleans	20,0	Portsmouth	14,9
Budapest	19,3	Brighton	14,7
Prag	19,3	Brüssel	14,6
Manchester	19,2	Haag	14,3
Boston	18,9	Chicago	14,2
Rom	18,7	St. Louis	14,1
Philadelphia	18,6	Antwerpen	14,0
New York	18,3	Amsterdam	13,7
München	18,0	Melbourne	13,6
Glasgow	17,8	Stockholm	13,5
Paris	17,5	Christiania	13,2
Wien	17,5	Sidney	10,7
Newcastle	17,1		

V. Väderlek, gångbara sjukdomar och dödsorsaker.

De *meteorologiska* förhållandena framgå af Tab. 14, meddelad af Meteor. Centralanstalten i Stockholm. Årets medeltemperatur + 8,68 med absol. maximum + 28,5 i juli och absol. minimum - 11,0 i december. Medeltemperaturen för år 1905 utgjorde + 7,88 och för åren 1859—1900 endast + 7,26. Nederbörden uppgick till 686,0 mm., ymnigast i september med 88,5 mm., sparsammast i april med 37,4 mm.

Sjukdomar.

Från distriktsläkarne ha under året 190 fall af *vattenkoppor* anmälts samt af *messling* 1,048. Messlingsepidemien hade sin största utbredning under maj

och juni månader med resp. 207 och 230 anmälda fall, minskade något under sommaren och hösten för att under årets två sista månader åter stiga med resp. 116 och 144 fall. Dödsfallen uppgingo till 28, af hvilka 24 tillhörde åldern från 6 mån. intill 5 år. Endast 1 tillhörde underliggande åldersgrupp och 3 den ofvanför liggande.

Intet fall af *smittkoppor* har under året förekommit inom samhället.

Difteri och stryppsjuka. Dessa sjukdomar ha under året haft en tämligen obetydlig utbredning. Relativt talrikast förekommo fallen under årets tre första månader, då 24, 27 och 25 fall af difteri uppträdde; fallens antal minskade sedan till ett minimum i juli med 8 fall för att sedan åter långsamt stiga till 20 i december. Antalet dödsfall uppgick till 15 i difteri och 9 i croup.

Af *skarlakansfeber* förekommo 330 fall, någon nämvärd spridning hade sjukdomen endast under årets sista kvartal, under hvars månader den uppträdde med resp. 45, 35, 67 och 56 fall. Antalet dödsfall under året uppgick till 8.

I *tyfoidfieber* hafva 139 personer insjuknat och af dessa 13 afidit; föregående års siffror voro resp. 234 och 20. Såsom af bifogad litograf. karta framgår, har sjukdomen hufvudsakligen uppträdt i tvänne härdar, den ena vid Vegagatan och den andra i Masthuggsbergen. De två lokala epidemierna kunde båda hänföras till kontaktinfektion från primärfall, för hvilka på grund af relat. oskyldigt förlopp ej i tid påkallats sakkunnig hjälp.

Af *kikhosta*, som under de två föregående åren anmäldes med resp. 466 och 737 fall, har under redovisningsåret från *distriktsläkarnes* praktik rapportterats endast 249 fall. Största antalet fall, 53, förekom under juni månad, det minsta — 4 — under november. Af samtliga i denna sjukdom insjuknade, sålunda icke endast distr. läkarnes fall, afledo 28 (föreg. år 55).

Influenta anmäldes med 521 insjuknade, af hvilka 210 enbart på december. 4 dödsfall förorsakade af denna sjukdom äro att anteckna.

Luftrörskatarren företer en frekvens af 4,303 fall. Tämligen jämt fördelade öfver hela året med någon minskning under de 3 sommarmånaderna har den sitt maximum i januari med 534 fall. Därefter följa mars och december med resp. 432 och 427 insjuknade. Antalet dödsfall uppgick till 121, af hvilka 92 (sål. 76 %) tillhörde åldern under 5 år.

Af *lunginflammation* anmäldes 394 fall, med max. af 53 i hvardera af månaderna januari och maj samt minimum 10 i november. Sjukdomen föranledde 117 dödsfall, af hvilka 29 (sål. 24,8 %) under 5 års ålder och 67 (sål. 57,2 %) af åldern mellan 40 och 80 år.

Diarrhoesjukdomarne uppträda med 2,444 fall. Maximum i augusti med 505 fall, minimum i april med 105. Dödsfallens antal 122, af hvilka 98 (sålunda ända till 80 %) under 1 års ålder.

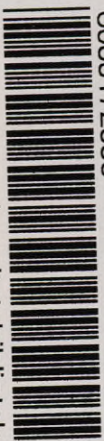
Af föregående sjukdomar skola smittkoppor, tyfoidfeber, skarlakansfeber och difteri anmälas af *hvarje* praktiserande läkare, de öfriga sjukdomarne endast af stadens 11 distriktsläkare.

Dödsorsakerna, specificerade enl. Med. Styr:s cirk. dec. 1891 med fördelning efter ålder och kön återfinnes i Tab. 19. I denna tab. äro medtagna *alla utom staden* aflidne, som vid dödstillfället voro kyrkoskrifna härstädes. I tabl. 20 och 21 äro dödsorsakerna sammanförda efter sina hufvudgrupper och fördelade efter månad och kvartal samt stadsdelar, i den senare af dessa tab. äro, i motsats mot de två föregående, de dödsfall, som träffat här kyrkoskrifna på ort *utom* staden ej medräknade, utan finnas dessa specificerade i Tab. 22. I Tab. 23 redogöres för dödsorsakerna bland främlingar, som aflidit härstädes.

Bland dödsorsaker möta kroniska infektionssjukdomarne med största siffran (562, Tab. 19); lungsot med 468 fall föranledde 20,3 % af alla dödsfall, svarande mot 3,1 dödsfall på 1,000 innevånare. Medräknas endast de *inom* staden aflidne (439) erhållas siffrorna 18,9 och 2,9. Dessa senare tal motsvaras de olika åren af tidsperioden 1900—1905 af resp. 18,6, 18,5, 17,7, 17,2, 17,6, och 18,7 samt 2,9, 2,7, 2,6, 2,6, 2,5, och 2,9.

1. Die ...
 2. Die ...
 3. Die ...
 4. Die ...
 5. Die ...
 6. Die ...
 7. Die ...
 8. Die ...
 9. Die ...
 10. Die ...
 11. Die ...
 12. Die ...
 13. Die ...
 14. Die ...
 15. Die ...
 16. Die ...
 17. Die ...
 18. Die ...
 19. Die ...
 20. Die ...
 21. Die ...
 22. Die ...
 23. Die ...
 24. Die ...
 25. Die ...
 26. Die ...
 27. Die ...
 28. Die ...
 29. Die ...
 30. Die ...
 31. Die ...
 32. Die ...
 33. Die ...
 34. Die ...
 35. Die ...
 36. Die ...
 37. Die ...
 38. Die ...
 39. Die ...
 40. Die ...
 41. Die ...
 42. Die ...
 43. Die ...
 44. Die ...
 45. Die ...
 46. Die ...
 47. Die ...
 48. Die ...
 49. Die ...
 50. Die ...
 51. Die ...
 52. Die ...
 53. Die ...
 54. Die ...
 55. Die ...
 56. Die ...
 57. Die ...
 58. Die ...
 59. Die ...
 60. Die ...
 61. Die ...
 62. Die ...
 63. Die ...
 64. Die ...
 65. Die ...
 66. Die ...
 67. Die ...
 68. Die ...
 69. Die ...
 70. Die ...
 71. Die ...
 72. Die ...
 73. Die ...
 74. Die ...
 75. Die ...
 76. Die ...
 77. Die ...
 78. Die ...
 79. Die ...
 80. Die ...
 81. Die ...
 82. Die ...
 83. Die ...
 84. Die ...
 85. Die ...
 86. Die ...
 87. Die ...
 88. Die ...
 89. Die ...
 90. Die ...
 91. Die ...
 92. Die ...
 93. Die ...
 94. Die ...
 95. Die ...
 96. Die ...
 97. Die ...
 98. Die ...
 99. Die ...
 100. Die ...

6000172005

Göteborgs universitetsbibliotek

